

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Sosiaalisen kestävyysajan rajat arktisessa hallinnassa

Vammaisten henkilöiden näkyvyys arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa

Arktisen maailmanpolitiikan tutkinto-ohjelma
Pro gradu -tutkielma

Ezra Ronsi

11.8.2026
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Sosiaalisen kestävyysajan rajat arktisessa hallinnassa: Vammaisten henkilöiden näkyvyys arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa

Tekijä(t): Ezra Roms

Koulutusohjelma / opetuskokonaisuus / oppiaine: Arktisen maailmanpolitiikan tutkinto-ohjelma

Ohjaaja(t): Laura Junka-Aikio

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 60 sivua, 0 liitettä

Vuosi: 2026

Tiivistelmä:

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalisen kestävyysajan rakentumista arktisen hallinnan keskeisissä politiikkadokumenteissa sekä sitä, millaisen aseman niissä annetaan vammaisten henkilöiden oikeuksille. Tutkimus sijoittuu arktisen hallinnan, sosiaalisen kestävyysajan ja vammaistutkimuksen rajapintaan. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten sosiaalinen kestävyys määrittyy tarkastelluissa politiikkadokumenteissa ja miten vammaisten henkilöiden oikeudet näkyvät osana tätä määrittelyä.

Tutkimuksen aineistona ovat Arktisen neuvoston Fairbanksin ministerijulistus (2017), Arktisen neuvoston Reykjavikin ministerijulistus (2021) sekä Euroopan unionin arktinen politiikka (2021). Aineistoa analysoidaan laadullisen dokumenttianalyysin avulla hyödyntäen diskursiivista lähestymistapaa. Teoreettinen viitekehys yhdistää arktista hallintaa, sosiaalista kestävyysajaa sekä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa tutkimusta.

Tulosten perusteella sosiaalinen kestävyys määrittyy tarkastelluissa politiikkadokumenteissa ennen kaikkea yhteisöllisen hyvinvoinnin, resilienssin, alueellisen kehityksen ja kestävänsä kehityksen näkökulmista. Politiikkadokumenteissa korostuvat erityisesti yhteisöt, alkuperäiskansat ja muut kollektiiviset toimijat. Vammaiset henkilöt sen sijaan jäävät aineistossa suurelta osin näkymättömiksi, eikä saavutettavuuteen, esteettömyyteen tai vammaisten henkilöiden oikeuksiin juuri viitata. Tulokset viittaavat siihen, että sosiaalisen kestävyysajan politiikkapuhe määrittyy tavalla, jossa yhteisölliset näkökulmat saavat enemmän näkyvyyttä kuin yksilöllisiin oikeuksiin liittyvät kysymykset.

Tutkimus osoittaa, että sosiaalinen kestävyys ei ole poliittisesti neutraali käsite, vaan siihen sisältyy myös kysymys siitä, ketkä tunnustetaan osaksi kestävänsä tulevaisuutta koskevaa politiikkapuhetta. Tulokset viittaavat siihen, että vammaisten henkilöiden asema muodostaa yhden arktisen sosiaalisen kestävyysajan keskustelun diskursiivisista katvealueista. Tutkimus täydentää aikaisempaa arktisen sosiaalisen kestävyysajan tutkimusta tuomalla esiin näkyvyyden, tunnistamisen ja poliittisen toimijuuden merkityksen osana sosiaalisen kestävyysajan rakentumista.

Avainsanat: arktinen hallinta, sosiaalinen kestävyys, vammaisten henkilöiden oikeudet, diskurssianalyysi, politiikkadokumentit, Arktinen neuvosto

Abstract

This thesis examines how social sustainability is constructed in key Arctic governance policy documents and how the rights of persons with disabilities are positioned within these policy documents. The study is situated at the intersection of Arctic governance research, social sustainability studies, and disability studies. Its aim is to explore how social sustainability is defined in selected policy documents and how the rights of persons with disabilities are represented within these definitions. The research material consists of the Fairbanks Ministerial Declaration (2017) and the Reykjavik Ministerial Declaration (2021) of the Arctic Council, as well as the European Union's Arctic Policy (2021). The material is analysed using qualitative document analysis with a discursive approach. The theoretical framework draws on research on Arctic governance, social sustainability, and the rights of persons with disabilities.

The findings indicate that social sustainability is primarily constructed through themes of community well-being, resilience, regional development, and sustainable development. The policy documents emphasize communities, Indigenous Peoples, and other collective actors as key subjects of Arctic governance. In contrast, persons with disabilities remain largely invisible in the material, and issues related to accessibility, inclusion, and disability rights receive little explicit attention. The results suggest that the discourse of social sustainability prioritizes collective perspectives while giving less visibility to questions concerning individual rights and specific population groups.

The study demonstrates that social sustainability is not a politically neutral concept. Rather, it also involves questions of recognition, visibility, and political significance. The findings suggest that the position of persons with disabilities constitutes one of the discursive blind spots within Arctic social sustainability discussions. By highlighting the role of visibility, recognition, and political agency in the construction of social sustainability, the study contributes to existing research on Arctic social sustainability and governance.

Keywords: Arctic governance, social sustainability, disability rights, qualitative document analysis, policy documents, Arctic Council, discursive analysis

Sisällysluettelo

1. Johdanto		5
1.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys	7	
1.2 Tarkastelukulmat	8	
1.3 Tutkimuksen rakenne	8	
2. Teoreettinen viitekehys		9
2.1 Arktinen hallinta tutkimuskohteena	9	
2.2 Sosiaalinen kestävyys arktisessa tutkimuksessa	11	
2.3 Vammaisten henkilöiden oikeudet ja politiikkatutkimus	16	
2.4 Tutkimusaukko	20	
2.5 Teoreettinen viitekehys	22	
3. Aineisto ja menetelmät		25
3.1 Tutkimusaineisto	25	
3.2 Dokumenttianalyysi tutkimusmenetelmänä	27	
3.3 Analyysin toteutus	29	
3.4 Tutkimuksen luotettavuus, eettisyys ja rajoitteet	31	
4. Analyysi		34
4.1 Sosiaalisen kestävyuden määrittäminen	34	
4.2 Yhteisöllinen arktinen toimijuus	38	
4.3 Diskursiiviset katvealueet	42	
5. Tulokset ja pohdinta		48
5.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset	48	
5.2 Tulosten suhde aikaisempaan tutkimukseen	49	
5.3 Sosiaalisen kestävyuden rajat arktisessa hallinnassa	51	
6. Johtopäätökset		54
Lähteet		58
Aineisto	58	
Kirjallisuus	58	
Verkkolähteet	60	

1. Johdanto

Arktinen alue on noussut viime vuosikymmeninä yhä näkyvämmäksi kansainvälisen politiikan tutkimuskohteeksi. Ilmastonmuutos, luonnonvarojen hyödyntäminen, geopoliittiset muutokset sekä alueen kasvava strateginen merkitys ovat lisänneet kiinnostusta arktiseen hallintaan ja alueen tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin (Young 2016; Dodds & Nuttall 2016). Tutkimuksessa huomio on kohdistunut erityisesti ympäristöpolitiikkaan, turvallisuuteen, kansainväliseen yhteistyöhön sekä luonnonvarojen hallintaan (Young 2016; Dodds & Nuttall 2016; Koivurova et al. 2021).

Näiden teemojen rinnalla myös sosiaalinen kestävyys on vähitellen noussut osaksi arktista politiikkaa ja tutkimusta.

Sosiaalinen kestävyys muodostaa yhden kestävä kehityksen keskeisistä ulottuvuuksista ekologisen ja taloudellisen kestävyuden rinnalla. Yleisesti sillä viitataan yhteiskunnan kykyyn turvata hyvinvoinnin, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edellytykset nykyisille ja tuleville sukupolville (THL 2025). Arktisessa tutkimuksessa sosiaalinen kestävyys on yhdistetty erityisesti yhteisöjen hyvinvointiin, kulttuuriseen jatkuvuuteen, palvelujen saatavuuteen sekä yhteisöjen kykyyn sopeutua alueella tapahtuviin muutoksiin (Larsen & Fondahl 2015; Petrov et al. 2017). Samalla sosiaalisen kestävyuden sisältö ja merkitykset ovat jääneet osittain avoimiksi (Murphy 2012).

Arktisen alueen sosiaalisia kysymyksiä koskeva tutkimus on painottunut erityisesti yhteisöihin, alkuperäiskansoihin ja alueelliseen kehitykseen (esim. Larsen et al. 2010; Larsen & Fondahl 2015; Petrov et al. 2017).

Tämä tutkimus on tuottanut tärkeää tietoa arktisten yhteisöjen hyvinvoinnista ja niiden kohtaamista haasteista (Larsen et al. 2010; Larsen & Fondahl 2015; Petrov et al. 2017), mutta yksilöllisiin oikeuksiin liittyvät näkökulmat ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksia on tarkasteltu arktisessa tutkimuksessa vain vähän, vaikka saavutettavuus, osallisuus ja yhdenvertaisuus liittyvät läheisesti sosiaalisen kestävyuden tavoitteisiin. Arktisessa kontekstissa saavutettavuuteen

liittyvät kysymykset voivat olla erityisen merkittäviä, sillä pitkät välimatkat, harva asutus ja palvelujen keskittyminen voivat vaikuttaa eri väestöryhmien mahdollisuuksiin osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisesti.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva tutkimus on puolestaan keskittynyt pääasiassa kansallisiin politiikkoihin, palvelujärjestelmiin ja ihmisoikeuksien toteutumiseen käytännössä (Shakespeare 2014; Holler 2024). Kansainvälisen politiikan tasolla tutkimusta on tehty huomattavasti vähemmän, ja arktisen hallinnan yhteydessä vammaisten henkilöiden oikeudet ovat jääneet lähes kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Pauksztat ym. (2024) toteavat, että arktista vammaisuutta koskeva tutkimus on keskittynyt pääasiassa yksittäisiin terveystutkimuksiin ja paikallisiin kokemuksiin, kun taas vammaisten henkilöiden asemaa arktisessa hallinnassa ja politiikassa on tarkasteltu vain vähän. Tutkijat tunnistavatkin merkittäviä tutkimusaukkoja erityisesti vammaisten henkilöiden osallisuuden, poliittisen näkyvyyden ja arktisen päätöksenteon näkökulmista.

Tämä on huomionarvoista erityisesti siksi, että Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus korostaa osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja täysimääräistä osallistumista kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla (YK 2006).

Vaikka sosiaalisen kestävyysmerkit arktisessa politiikassa on viime vuosina vahvistunut, tutkimuksessa on tarkasteltu vain vähän sitä, millaisia väestöryhmiä arktisen hallinnan politiikkadokumentit eksplisiittisesti tunnistavat osaksi sosiaalista kestävyyttä. Erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulma on jäänyt arktisen hallinnan tutkimuksessa lähes kokonaan huomiotta. Tämä jättää avoimeksi kysymyksen siitä, miten sosiaalisen kestävyysmerkit suhteutuvat niihin väestöryhmiin, joiden osallistuminen yhteiskuntaan voi edellyttää erityistä saavutettavuutta, tukea tai institutionaalista tunnistamista. Tutkimus yhdistää arktisen hallinnan tutkimuksen, sosiaalisen kestävyysmerkit tarkastelun sekä vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulman, joita on aikaisemmassa tutkimuksessa käsitelty pääosin erillisinä tutkimuskenttinä. Näin tutkimus tuottaa uutta tietoa siitä, miten sosiaalisen kestävyysmerkit rakennetaan arktisen hallinnan politiikkapuheessa.

Tutkimuksessa tarkasteltavat dokumentit sijoittuvat ajanjaksoon ennen vuoden 2022 geopoliittista murrosta, jolloin Venäjän hyökkäys Ukrainaan muutti merkittävästi arktisen yhteistyön toimintaympäristöä (Koivurova et al. 2023).

Tämän vuoksi tutkimus kohdistuu niihin politiikkakehyksiin, joiden varaan arktista yhteistyötä rakennettiin ennen yhteistyörakenteiden muutosta. Tarkastelu mahdollistaa sosiaalisen kestävyysaseman analysoinnin sellaisessa arktisen hallinnan kontekstissa, jossa kansainvälinen yhteistyö oli vielä institutionaalisesti vakaata.

Tutkimuksen lähtökohtana on ajatus siitä, että politiikkadokumentit eivät ainoastaan kuvaa yhteiskunnallisia tavoitteita, vaan myös rakentavat käsityksiä siitä, ketkä tunnustetaan politiikan kohteiksi, toimijoiksi ja oikeuksien haltijoiksi. Tästä näkökulmasta myös politiikkadokumenteissa esiintyvät poissaolot voivat olla tutkimuksellisesti merkityksellisiä, sillä ne kertovat siitä, millaiset toimijat ja kysymykset jäävät politiikkapuheessa vähemmälle huomiolle. Sosiaalisen kestävyysaseman tarkastelu mahdollistaa siten analyysin siitä, millaisia toimijoita arktisen hallinnan politiikkapuhe tekee näkyviksi ja millaiset näkökulmat jäävät vähemmälle huomiolle. Samalla tutkimus tuottaa uutta tietoa siitä, miten sosiaalisen kestävyysaseman rajat rakentuvat arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa. Tämä lähtökohta nojaa diskursiivisen politiikantutkimuksen näkemykseen siitä, että politiikkadokumentit eivät ainoastaan kuvaa todellisuutta, vaan myös rakentavat sitä (Bacchi 2009; Fairclough 2010).

1.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tavoitteena on analysoida, miten sosiaalinen kestävyys määrittyy arktisen hallinnan keskeisissä politiikkadokumenteissa sekä millaisen aseman tämä määrittely antaa vammaisten henkilöiden oikeuksille. Tutkimus kohdistuu arktisen hallinnan strategiaan politiikkadokumentteihin, joiden kautta arktisen yhteistyön tavoitteita, toimijoita ja kehityssuuntia määritellään.

Tutkimuskysymys on:

Miten sosiaalinen kestävyys määrittyy arktisen hallinnan keskeisissä politiikkadokumenteissa ja millaisen aseman tämä määrittely antaa vammaisten henkilöiden oikeuksille?

Tutkimuskysymystä tarkastellaan analysoimalla sosiaalisen kestävyysmäärittymistä, arktisen toimijuuden rakentumista sekä niitä diskursiivisia katvealueita, jotka liittyvät vammaisten henkilöiden oikeuksien näkyvyyteen tarkastelluissa politiikkadokumenteissa. Aikaisemmassa tutkimuksessa on tunnistettu myös muita suhteellisen vähälle huomiolle jääneitä ryhmiä, kuten ikääntyneet henkilöt (Begum 2019, 8–9), mikä viittaa siihen, että kaikkien väestöryhmien näkökulmat eivät välttämättä näy arktista aluetta koskevassa politiikkapuheessa samalla tavoin.

1.2 Tarkastelukulmat

Tutkimuksessa sosiaalista kestävyyttä tarkastellaan kolmesta näkökulmasta. Ensinnäkin huomio kohdistuu siihen, miten sosiaalinen kestävyys määritellään arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa ja millaisiin tavoitteisiin se yhdistetään. Toiseksi tarkastellaan sitä, millaisia toimijoita dokumentit tunnistavat osaksi arktista hallintaa ja sosiaalisen kestävyysedistämistä. Kolmanneksi analysoidaan niitä diskursiivisia katvealueita, joita sosiaalisen kestävyyspolitiikkapuheeseen sisältyy erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulmasta.

Näiden tarkastelukulmien avulla pyritään muodostamaan kokonaiskuva siitä, millaisia merkityksiä sosiaaliselle kestävyydelle rakennetaan arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa sekä millä tavoin nämä merkitykset suhteutuvat yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja vammaisten henkilöiden oikeuksiin.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu kuudesta pääluvusta. Johdannon jälkeen luvussa kaksi tarkastellaan tutkimuksen kannalta keskeistä aikaisempaa tutkimusta, tutkimusaukkoa sekä tutkimuksen teoreettista viitekehystä. Luvussa kolme esitellään tutkimusaineisto, tutkimusmenetelmä sekä analyysin toteutus. Luvussa neljä analysoidaan sosiaalisen kestävyysmäärittymistä, arktisen toimijuuden rakentumista sekä sosiaalisen kestävyysdiskursiivisia katvealueita tutkimusaineistossa. Luvussa viisi kootaan yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset ja suhteutetaan ne aikaisempaan tutkimukseen. Viimeisessä luvussa esitetään tutkimuksen johtopäätökset sekä arvioidaan tutkimuksen merkitystä ja mahdollisia jatkotutkimussuuntia.

2. Teoreettinen viitekehys

2.1 Arktinen hallinta tutkimuskohteena

Arktisen alueen kansainvälinen merkitys on kasvanut kylmän sodan päättymisen jälkeen erityisesti ilmastonmuutoksen, luonnonvarapolitiikan ja geopolitiittisten muutosten seurauksena. Jään sulaminen, uusien kuljetusreittien avautuminen sekä kasvava kiinnostus alueen luonnonvaroihin ovat lisänneet arktisen alueen poliittista ja taloudellista merkitystä (Young 2016, 12–15; Dodds & Nuttall 2016, 1–5). Samalla arktinen alue on noussut yhä näkyvämmäksi kansainvälisen politiikan tutkimuskohteeksi, jossa tarkastellaan ympäristöön, turvallisuuteen, talouteen ja kansainväliseen yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä.

Arktista hallintaa ei kuitenkaan ohjaa yksi yhtenäinen kansainvälinen sopimusjärjestelmä tai keskitetty instituutio. Sen sijaan hallinta rakentuu valtioiden, kansainvälisten organisaatioiden, alkuperäiskansojen edustajien sekä muiden alueellisten toimijoiden välisessä yhteistyössä (Young 2016, 15–18). Tästä syystä arktista hallintaa on kuvattu monitasoisena ja verkostomaisena governance-järjestelmänä, jossa päätöksenteko perustuu useiden toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen eikä yhden toimijan hierarkkiseen ohjaukseen.

Arktisen hallinnan keskeisenä toimijana pidetään vuonna 1996 perustettua Arktista neuvostoa, joka toimii tärkeimpänä alueellisen yhteistyön foorumina ilman oikeudellisesti sitovaa päätösvaltaa jäsenvaltioihin nähden (Exner-Pirot & Murray 2017, 3–11). Neuvoston jäseninä toimivat kahdeksan arktista valtiota, mutta sen toimintaan osallistuu myös alkuperäiskansojen edustajia sekä tarkkailijavaltioita ja -organisaatioita. Arktisen neuvoston erityispiirteenä on alkuperäiskansojen institutionaalisesti tunnustettu asema niin sanottuina pysyvinä osallistujina (permanent participants), mikä erottaa sen monista muista kansainvälisistä yhteistyöfoorumeista. Vaikka pysyvillä osallistujilla ei ole muodollista päätösvaltaa, heidän osallistumisensa on vahvistanut arktisen hallinnan legitimitettiä ja korostanut sosiaalisten ja kulttuuristen kysymysten merkitystä osana alueellista yhteistyötä (Exner-Pirot & Murray 2017, 54–61).

Alkuperäiskansojen vahva institutionaalinen asema osoittaa samalla, että arktisessa hallinnassa tietyt väestöryhmät voidaan tunnistaa ja nimetä eksplisiittisesti osaksi

poliittista päätöksentekoa. Arktisen hallinnan toimijuus ei siten rakennu yksinomaan valtioiden kautta, vaan myös tiettyjen yhteiskunnallisten ryhmien osallistuminen voidaan nähdä poliittisesti merkityksellisenä. Tämä tekee näkyväksi sen, että politiikkadokumenteissa tehtävät toimijamääritykset eivät ole neutraaleja, vaan ne vaikuttavat siihen, ketkä tunnustetaan osaksi arktisen hallinnan poliittista yhteisöä.

Arktista hallintaa on kuvattu myös soft governance -malliksi, jossa yhteistyö, neuvottelu ja poliittinen koordinaatio ovat oikeudellisesti sitovia mekanismeja keskeisemmässä asemassa (Young 2016, 18–24). Hallinta perustuu suurelta osin yhteisesti hyväksyttyihin tavoitteisiin, suosituksiin ja poliittisiin linjauksiin, joiden avulla yhteistyötä ohjataan ilman muodollisia velvoitteita. Tästä syystä politiikkadokumenteilla, ministerijulistuksilla ja strategisilla ohjelmilla on arktisessa hallinnassa erityinen merkitys. Niiden kautta määritellään yhteistyön tavoitteita, toimijoita ja kehityssuuntia sekä rakennetaan käsityksiä siitä, millaisia kysymyksiä pidetään arktisen alueen kannalta keskeisinä.

Arktisen hallinnan tutkimus on pitkään painottunut ympäristöpolitiikkaan, ilmastonmuutokseen, turvallisuuskysymyksiin ja luonnonvarojen hallintaan (Dodds & Nuttall 2016, 1–12). Sosiaalinen ulottuvuus on jäänyt tutkimuksessa vähemmälle huomiolle, vaikka kestävän kehityksen tavoitteet ovat olleet osa arktista yhteistyötä sen alkuvaiheista lähtien. Viime vuosina kiinnostus hyvinvointiin, yhteisöjen elinvoimaisuuteen ja sosiaaliseen kestävyYTEEN liittyviin kysymyksiin on kuitenkin kasvanut (Larsen & Fondahl 2015, 15–22). Erityisesti Arctic Human Development -raportit ovat nostaneet esiin sosiaalisen kestävyYDEN merkityksen osana arktisen alueen kehitystä ja hyvinvointia.

Sosiaalinen kestävyys ei kuitenkaan ole yksiselitteinen käsite, vaan sen sisältö riippuu siitä, millaisia hyvinvoinnin, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kysymyksiä politiikkadokumenteissa nostetaan esiin. Tämän vuoksi sosiaalisen kestävyYDEN tarkastelu tarjoaa mahdollisuuden analysoida myös sitä, millaiset yhteiskunnalliset kysymykset rakentuvat osaksi arktisen hallinnan politiikkapuhetta ja millaisia toimijoita niiden yhteydessä tehdään näkyviksi.

Tästä huolimatta tutkimus on edelleen painottunut enemmän yhteisöjen resilienssiin, alueelliseen kehitykseen ja yhteisölliseen hyvinvointiin kuin yksilöllisiin oikeuksiin, saavutettavuuteen tai yhdenvertaisuuteen liittyviin kysymyksiin. Erityisesti vammaisten henkilöiden oikeudet ovat jääneet suhteellisen vähälle huomiolle osana

arktista hallintaa koskevaa tutkimusta. Vaikka arktisen hallinnan tutkimuksessa on viime vuosina kiinnitetty enemmän huomiota sosiaalisiin kysymyksiin, tutkimus on edelleen painottunut yhteisöihin, alueisiin ja kollektiivisiin toimijoihin. Vähemmän huomiota on kohdistettu siihen, miten erilaiset väestöryhmät näkyvät arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa ja millaisen aseman ne saavat osana sosiaalisen kestävyys tavoitteita.

Tutkimuksessa tarkasteltavat dokumentit on laadittu ennen vuoden 2022 geopolittista murrosta, jolloin Venäjän hyökkäys Ukrainaan muutti merkittävästi arktisen yhteistyön toimintaympäristöä ja keskeytti suuren osan Arktisen neuvoston yhteistyöstä. Tästä syystä dokumentit tarjoavat näkymän siihen, millaisille tavoitteille, arvoille ja toimintaperiaatteille arktista yhteistyötä rakennettiin ennen toimintaympäristön merkittävää muutosta. Ne heijastavat samalla niitä käsityksiä sosiaalisesta kestävydestä, toimijuudesta ja alueellisesta kehityksestä, jotka olivat keskeisiä arktisen hallinnan politiikkapuheessa ennen vuoden 2022 murrosta.

Tämä tekee arktisen hallinnan politiikkadokumenteista kiinnostavan tutkimuskohteen myös sosiaalisen kestävyys näkökulmasta. Koska politiikkadokumentit eivät ainoastaan kuvaa arktisen yhteistyön tavoitteita vaan myös määrittelevät niitä, niiden avulla voidaan tarkastella, millaisia toimijoita, oikeuksia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä arktisessa yhteistyössä pidetään poliittisesti merkityksellisinä. Näin ne tarjoavat mahdollisuuden analysoida sosiaalisen kestävyys rakentumista sekä sitä, millaisen aseman erilaiset väestöryhmät saavat osana arktisen hallinnan politiikkapuhetta.

2.2 Sosiaalinen kestävyys arktisessa tutkimuksessa

Sosiaalinen kestävyys muodostaa yhden kestävä kehityksen keskeisistä ulottuvuuksista ekologisen ja taloudellisen kestävyys rinnalla. Käsitteelle ei kuitenkaan ole olemassa yhtä vakiintunutta määritelmää, vaan sitä käytetään tutkimuksessa viittaamaan esimerkiksi hyvinvointiin, osallisuuteen, yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen, tasa-arvoon ja yhteisöjen toimintakykyyn (Vallance, Perkins & Dixon 2011, 343–345). Sosiaalinen kestävyys eroaa ekologisesta ja taloudellisesta kestävydestä erityisesti siinä, että sen tarkastelun kohteena ovat yhteiskunnalliset suhteet, hyvinvoinnin jakautuminen sekä ihmisten mahdollisuudet osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisina toimijoina. Tämän vuoksi käsitteen sisältö vaihtelee

huomattavasti riippuen siitä, tarkastellaanko sitä esimerkiksi sosiaalipolitiikan, aluekehityksen, kestävän kehityksen vai ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Murphy (2012, 16–20) kuvaa sosiaalista kestävyyttä laajana politiikkakäsitteenä, jonka avulla erilaisia yhteiskunnallisia tavoitteita voidaan liittää osaksi kestävän kehityksen politiikkaa. Samalla käsitteen joustavuus tekee sen sisällöstä tulkinnanvaraisen. Sosiaalinen kestävyys voi viitata samanaikaisesti esimerkiksi yhteiskunnalliseen vakauteen, osallisuuteen, hyvinvointiin, tasa-arvoon tai yhteisöjen resilienssiin. Vallance ym. (2011, 344–347) huomauttavatkin, että sosiaalisen kestävyuden käsitteellinen laajuus on yksi syy siihen, miksi sitä käytetään usein normatiivisena tavoitteena ilman tarkkaa määrittelyä siitä, mitä kestäväällä yhteiskunnalla käytännössä tarkoitetaan. Juuri käsitteen normatiivinen luonne tekee siitä politiikan tutkimuksen näkökulmasta kiinnostavan. Kun sosiaalinen kestävyys esitetään tavoiteltavana päämääränä, samalla määritellään myös sitä, millaisia hyvinvoinnin, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kysymyksiä pidetään poliittisesti merkityksellisinä. Sosiaalisen kestävyuden tarkastelu ei siten koske ainoastaan sitä, mitä politiikkadokumenteissa pidetään tärkeänä, vaan myös sitä, mitä jää määrittelyn ulkopuolelle. Käsitteen sisältö määrittyy yhtä lailla siitä, mitä siihen sisällytetään kuin siitä, mitä siihen ei liitetä.

Arktisessa tutkimuksessa sosiaalinen kestävyys nousi näkyvämmäksi teemaksi erityisesti 2000-luvulla, kun huomio alkoi siirtyä ympäristömuutosten yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Pitkään arktista aluetta koskeva tutkimus painottui ennen kaikkea ilmastonmuutokseen, luonnonvarojen hyödyntämiseen ja geopoliittisiin kysymyksiin, mutta vähitellen kiinnostus alkoi kohdistua myös siihen, miten nämä muutokset vaikuttavat arktisen alueen ihmisten elinolosuhteisiin, palveluihin ja yhteisöihin. Tämän kehityksen myötä sosiaalinen kestävyys vakiintui osaksi arktista tutkimusta ja politiikkapuhetta.

Keskeinen käännekohta oli Arctic Human Development Report (AHDR), jossa arktisen alueen kehitystä tarkasteltiin nimenomaan ihmisten hyvinvoinnin näkökulmasta (Larsen & Fondahl 2015, 15–22). Raportissa sosiaalinen kestävyys liitetään erityisesti yhteisöjen hyvinvointiin, kulttuuriseen jatkuvuuteen, terveyteen, koulutukseen, osallistumismahdollisuuksiin sekä yhteiskunnalliseen resilienssiin. Näkökulma korostaa sitä, että arktisen alueen kehitystä ei voida arvioida yksinomaan taloudellisten tai ympäristöllisten mittareiden perusteella, vaan myös sosiaalinen

hyvinvointi muodostaa keskeisen osan alueen kestävyttä. Samalla raportti nostaa esiin arktisen alueen erityispiirteitä, kuten pitkät välimatkat, harvan asutuksen sekä palvelujen saatavuuteen liittyvät haasteet, jotka vaikuttavat merkittävästi alueen asukkaiden hyvinvointiin.

Arktisen sosiaalisen kestävyden keskeisiä viitekehyksiä ovat Arctic Human Development Report (AHDR) sekä sen pohjalta kehitetty Arctic Social Indicators (ASI). AHDR tarkastelee arktista inhimillistä kehitystä muun muassa väestön, kulttuurin, hallinnan, terveyden, koulutuksen ja yhteisöjen elinvoimaisuuden näkökulmista. ASI puolestaan kehitti arktisen sosiaalisen kestävyden seurantaan kuusi keskeistä ulottuvuutta: terveys ja väestö, materiaallinen hyvinvointi, koulutus, kulttuurinen hyvinvointi, luontosuhde sekä mahdollisuus vaikuttaa omaan tulevaisuuteen (fate control). Näissä viitekehyksissä sosiaalinen kestävyys rakentuu ennen kaikkea hyvinvoinnin, osallistumisen ja elämänlaadun ympärille. Samalla on huomionarvoista, ettei vammaisuus nouse kummassakaan viitekehyksessä erilliseksi tarkastelun kohteeksi, vaikka niiden tavoitteena on tarjota mahdollisimman kattava kuva arktisesta inhimillisestä kehityksestä ja hyvinvoinnista. Tämä havainto viittaa siihen, että vammaisten henkilöiden asema on jäänyt vähälle huomiolle myös arktisen sosiaalisen kestävyden keskeisissä tutkimus- ja mittauskehyksissä.

Myöhemmässä tutkimuksessa sosiaalinen kestävyys on yhdistetty yhä vahvemmin yhteisöjen resilienssiin eli kykyyn sopeutua ympäristöllisiin, taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin (Petrov ym. 2017, 842–845). Resilienssin näkökulmasta sosiaalinen kestävyys liittyy erityisesti siihen, miten yhteisöt kykenevät säilyttämään toimintakykynsä ja hyvinvointinsa muuttuvissa olosuhteissa. Tämä näkökulma on ollut erityisen näkyvä arktisessa tutkimuksessa, jossa ilmastonmuutoksen, muuttoliikkeen, taloudellisten rakennemuutosten ja palvelujen saatavuuden vaikutuksia on tarkasteltu usein juuri yhteisöjen selviytymiskyvyn kautta.

Arktista sosiaalista kestävyttä koskeva tutkimus on kuitenkin painottunut ennen kaikkea yhteisötason tarkasteluihin. Keskeisiä tutkimuskohteita ovat olleet alkuperäiskansojen asema, kulttuurinen jatkuvuus, väestökehitys, alueellinen hyvinvointi sekä syrjäisten alueiden palvelurakenteet (Larsen & Fondahl 2015; Petrov ym. 2017). Tutkimus on tuottanut tärkeää tietoa arktisten yhteisöjen hyvinvoinnista ja alueellisista kehityseroista sekä siitä, miten yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat arktisten yhteisöjen elinolosuhteisiin. Vähemmän huomiota on kuitenkin kohdistettu

siihen, miten erilaiset väestöryhmät näkyvät sosiaalista kestävyyttä koskevassa politiikkapuheessa tai millaisen aseman ne saavat osana kestävä kehityksen tavoitteita.

Tämä näkyy myös siinä, miten sosiaalinen kestävyys käsitteellistetään arktisessa tutkimuksessa. Monet tutkimukset tarkastelevat arktisia yhteisöjä kollektiivisina toimijoina, jolloin huomio kohdistuu yhteisöjen elinvoimaisuuteen, sopeutumiskykyyn ja kehitysedellytyksiin. Yhteisöllinen näkökulma on ymmärrettävä arktisessa kontekstissa, jossa pitkät välimatkat, rajalliset palvelut ja alueellinen haavoittuvuus korostavat yhteisöjen merkitystä. Samalla tällainen lähestymistapa voi kuitenkin jättää vähemmälle huomiolle yhteisöjen sisäiset erot sekä niiden ryhmien aseman, joiden osallistuminen yhteiskuntaan edellyttää erityistä saavutettavuutta, tukea tai institutionaalista tunnistamista. Tällöin sosiaalisen kestävyden kohteena näyttäytyvät ensisijaisesti yhteisöt ja alueet, kun taas yksilölliset oikeudet ja erilaisten väestöryhmien kokemukset voivat jäädä vähemmälle huomiolle.

Tämä näkyy myös saavutettavuuteen liittyvien kysymysten suhteellisen vähäisenä näkyvyytenä arktista sosiaalista kestävyyttä koskevassa tutkimuksessa. Vaikka palvelujen saatavuus ja osallisuus tunnistetaan usein tärkeiksi osiksi arktista hyvinvointia, saavutettavuutta tarkastellaan harvemmin erilaisten väestöryhmien osallistumismahdollisuuksien näkökulmasta. Tällöin huomio kohdistuu ensisijaisesti yhteisöjen yleiseen toimintakykyyn ja palvelurakenteisiin, kun taas kysymykset esteettömyydestä, tiedon saavutettavuudesta tai yhdenvertaisesta osallistumisesta jäävät vähemmälle huomiolle. Tämä on tutkimuksen kannalta merkittävää, sillä saavutettavuus liittyy läheisesti siihen, miten sosiaalinen kestävyys ja osallisuus voivat toteutua arktisella alueella käytännössä.

Erityisesti vammaisten henkilöiden asemaa on tarkasteltu arktisen kestävyuden tutkimuksessa huomattavasti vähemmän kuin yhteisötason kysymyksiä. Vaikka saavutettavuuteen, palveluihin ja osallisuuteen liittyvät kysymykset ovat keskeisiä myös vammaisten henkilöiden näkökulmasta, vammaisuus ei ole muodostunut omaksi tutkimukselliseksi näkökulmakseen arktisen sosiaalisen kestävyuden tutkimuksessa. Tämä heijastaa laajempaa tutkimuksellista asetelmaa, jossa arktisen alueen sosiaalisia kysymyksiä on tarkasteltu ensisijaisesti yhteisöjen eikä yksilöllisten oikeuksien näkökulmasta.

Arktista sosiaalista kestävyyttä koskevassa tutkimuksessa on tunnistettu myös muita ryhmiä, joiden asema on jäänyt suhteellisen vähälle huomiolle. Begumin (2019, 8–9) mukaan ikääntyneiden ihmisten asemaa koskeva tutkimus on ollut arktisessa tutkimuksessa hajanaista, vaikka esimerkiksi Arctic Human Development Report tunnistaa ikääntyneet yhdeksi alueen haavoittuvista väestöryhmistä. Begum korostaa, että arktisen alueen muutokset eivät kohdistu väestöön tasaisesti, vaan ikä, sukupuoli, toimintakyky, alkuperäiskansastatus ja maantieteellinen sijainti voivat yhdessä tuottaa erilaisia haavoittuvuuksia ja eriarvoisuuden kokemuksia. Begumin havainnot viittaavat siihen, että arktisen alueen väestöä ei voida tarkastella yhtenäisenä kokonaisuutena, vaan erilaiset sosiaaliset asemat vaikuttavat siihen, miten ihmiset kokevat arktisen alueen muutokset ja niihin liittyvät politiikkatoimet. Tämä korostaa tarvetta tarkastella myös sitä, ketkä tulevat näkyviksi arktista aluetta koskevissa politiikkadokumenteissa.

Vaikka sosiaalisen kestävyuden merkitys arktisessa tutkimuksessa on vahvistunut, vähemmän huomiota on kiinnitetty siihen, miten sosiaalinen kestävyys rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa ja millaisia toimijoita nämä dokumentit tekevät näkyviksi. Erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulma on jäänyt vähäiselle huomiolle. Tämä muodostaa tutkimuksellisen lähtökohdan tälle tutkimukselle.

Tämän tutkimuksen kannalta keskeistä on, että sosiaalinen kestävyys toimii politiikkadokumenteissa usein normatiivisena tavoitteena, jonka sisältöä ei määritellä tarkasti (Vallance ym. 2011, 346–347). Sosiaalinen kestävyys esitetään lähtökohtaisesti myönteisenä ja tavoiteltavana päämääränä, mutta harvemmin tarkastellaan sitä, ketkä sisältyvät tämän tavoitteen piiriin ja ketkä jäävät sen ulkopuolelle. Tästä näkökulmasta sosiaalinen kestävyys tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan politiikkadokumenttien analyysille, sillä käsitteen avoimuus tekee näkyväksi myös sen rajat, painotukset ja hiljaisuudet.

Tässä tutkimuksessa sosiaalista kestävyyttä tarkastellaan paitsi hyvinvoinnin tavoitteena myös poliittisena käsitteenä, jonka kautta määritellään arktisen hallinnan kannalta merkityksellisiä toimijoita, ongelmia ja oikeuksia. Huomio kohdistuu siihen, miten sosiaalinen kestävyys määrittyy osana arktisen hallinnan politiikkadiskursseja ja millaisia rajoja tämä rakentuminen tuottaa erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulmasta.

Sosiaalisen kestävyys käsitteellinen avoimuus tekee siitä samalla sekä poliittisesti käyttökelpoisen että analyttisesti haastavan käsitteen. Mitä laajemmin sosiaalinen kestävyys määritellään, sitä vaikeammaksi voi muodostua sen arvioiminen, millaiset eriarvoisuuden muodot tai oikeuskysymykset politiikkapuheessa tunnistetaan ja millaiset jäävät vähemmälle huomiolle. Tästä näkökulmasta sosiaalisen kestävyys tarkastelu ei ole ainoastaan hyvinvoinnin tutkimusta, vaan myös kysymys poliittisesta näkyvyydestä. Se, millaiset toimijat, oikeudet ja kokemukset tunnistetaan osaksi sosiaalista kestävyttä, vaikuttaa samalla siihen, ketkä rakentuvat osaksi arktisen alueen kestävästä tulevaisuudesta koskevaa politiikkapuhetta.

2.3 Vammaisten henkilöiden oikeudet ja politiikkatutkimus

Tässä tutkimuksessa vammaisuus ymmärretään ensisijaisesti sosiaalisen ja ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan mukaisesti ilmiönä, joka muodostuu yksilön toimintakyvyn sekä yhteiskunnallisten ja ympäristöllisten esteiden vuorovaikutuksessa. Vammaisuutta on perinteisesti tarkasteltu lääketieteellisestä näkökulmasta, jossa huomio on kohdistunut yksilön toimintakyvyn rajoitteisiin ja niiden hoitoon. Viime vuosikymmeninä tutkimuksessa on kuitenkin korostunut niin sanottu sosiaalinen malli, jonka mukaan vammaisuus ei muodostu pelkästään yksilön ominaisuuksista vaan myös yhteiskunnallisista rakenteista, ympäristöistä ja käytännöistä, jotka voivat estää täysimääräisen osallistumisen yhteiskuntaan (Oliver 1990). Tämän näkökulman myötä vammaisuutta on alettu tarkastella yhä enemmän ihmisoikeus- ja yhdenvertaisuuskysymyksenä.

Keskeinen käännekohta kansainvälisessä vammaispolitiikassa oli Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen hyväksyminen vuonna 2006. Sopimus määrittelee vammaiset henkilöt täysivaltaisiksi oikeuksien haltijoiksi ja korostaa yhdenvertaisuutta, osallisuutta, saavutettavuutta ja syrjimättömyyttä yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla (YK 2006, artikkelit 3 ja 9). Sopimuksen lähtökohtana on, että vammaiset henkilöt eivät ole pelkästään palvelujen tai suojelun kohteita, vaan aktiivisia toimijoita, joilla on oikeus osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Tässä tutkimuksessa erityisen keskeisiä ovat saavutettavuuteen ja osallistumiseen liittyvät näkökulmat, sillä ne kytkeytyvät siihen, millaisia toimijoita ja oikeuksia arktisen hallinnan politiikkadokumentit tunnistavat osaksi sosiaalista kestävyttä.

Vammaisten henkilöiden oikeudet liittyvät läheisesti myös sosiaalisen kestävyyskeskeisiin tavoitteisiin. Osallisuus, yhdenvertaisuus, saavutettavuus ja mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ovat sekä YK:n vammaissopimuksen että sosiaalisen kestävyyskeskeisiä periaatteita. Tästä huolimatta näiden tutkimuskenttien välinen yhteys on jäänyt suhteellisen vähälle huomiolle erityisesti arktisessa tutkimuksessa.

Saavutettavuus ymmärretään tässä tutkimuksessa laajasti mahdollisuutena osallistua yhteiskunnalliseen ja poliittiseen toimintaan yhdenvertaisena toimijana. YK:n vammaissopimuksessa saavutettavuus ei rajoitu fyysiseen esteettömyyteen, vaan se liittyy myös tiedon, palvelujen, päätöksenteon ja yhteiskunnallisen osallistumisen saavutettavuuteen (YK 2006, artikla 9). Näin saavutettavuus liittyy myös siihen, tunnistetaanko erilaiset väestöryhmät osaksi politiikkapuhetta ja yhteiskunnallista toimijuutta.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa tutkimuksessa on tarkasteltu laajasti koulutukseen, työelämään, sosiaalipalveluihin ja poliittiseen osallistumiseen liittyviä kysymyksiä (Shakespeare 2014). Tutkimus on kuitenkin painottunut pääasiassa kansallisiin politiikkoihin ja hyvinvointijärjestelmiin, kun taas kansainvälisen politiikan ja globaalien hallintarakenteiden tasolla vammaisten henkilöiden oikeuksia on tarkasteltu huomattavasti vähemmän. Tämä on osaltaan jättänyt avoimeksi kysymyksen siitä, miten vammaisten henkilöiden oikeudet näkyvät kansainvälisissä politiikkadokumenteissa ja hallintajärjestelmissä.

Viimeaikaisessa tutkimuksessa on korostettu, että vammaisten henkilöiden asema ei määräydy ainoastaan lainsäädännön tai palvelujärjestelmien kautta, vaan myös sen perusteella, miten politiikkadokumentit tunnistavat heidät osaksi poliittista yhteisöä ja päätöksenteon kohteita (Holler 2024). Hollerin (2024) mukaan vammaisuus muodostaa myös oman poliittisen kategoriansa, jonka näkyvyys politiikkadokumenteissa ei synny automaattisesti yleisten hyvinvointi- tai yhdenvertaisuustavoitteiden kautta. Poliittikkakategorioilla tarkoitetaan ryhmiä, jotka tunnistetaan politiikassa omiksi toimijoikseen tai erityisen huomion kohteiksi. Tällaiset kategoriat eivät ole pysyviä tai itsestään selviä, vaan ne rakentuvat poliittisissa prosesseissa ja dokumenteissa. Se, tunnistetaanko jokin ryhmä omana politiikkakategorianaan, vaikuttaa myös siihen, millaisia oikeuksia, resursseja ja osallistumismahdollisuuksia sille voidaan politiikassa osoittaa. Vammaisten

henkilöiden oikeuksien huomioiminen edellyttääkin usein eksplisiittistä tunnistamista osaksi poliittista päätöksentekoa ja hallintaa.

Jodoin ym. (2020, 78–84) puolestaan korostavat, että oikeusperustainen ja yhdenvertainen hallinta edellyttää vammaisten henkilöiden tunnistamista aktiivisina poliittisina toimijoina eikä pelkästään haavoittuvina ryhminä. Tästä näkökulmasta myös politiikkadokumenteilla on merkitystä siinä, millaiset toimijat tunnistetaan osaksi kestävyyttä koskevaa politiikkaa ja päätöksentekoa. Kysymys ei ole ainoastaan resurssien tai palvelujen jakautumisesta, vaan myös siitä, ketkä nähdään poliittisesti merkityksellisinä toimijoina.

Politiikkatutkimuksessa on viime vuosina kiinnitetty yhä enemmän huomiota siihen, miten politiikkadokumentit rakentavat käsityksiä yhteiskunnallisista ongelmista, toimijoista ja oikeuksista. Politiikkadokumentit eivät ainoastaan kuvaa todellisuutta, vaan myös määrittelevät sitä, millaiset kysymykset ja toimijat tunnistetaan poliittisesti merkityksellisiksi (Bacchi 2009, 1–6). Diskursiivisen politiikantutkimuksen näkökulmasta myös poissaolot ja hiljaisuudet voivat olla tutkimuksellisesti merkittäviä, sillä ne kertovat siitä, millaiset näkökulmat jäävät poliittisen huomion ulkopuolelle (Fairclough 2010, 7–11). Näin politiikkadokumenttien tarkastelu ei kohdistu ainoastaan niiden sisältöihin, vaan myös näkyvyyden politiikkaan. Kysymys on siitä, ketkä tulevat nimetyiksi, tunnistetuiksi ja huomioiduiksi osana poliittista keskustelua sekä ketkä jäävät yleisten käsitteiden ja tavoitteiden taakse.

Tämä näkökulma on erityisen relevantti vammaispolitiikan tutkimuksessa, jossa on korostettu, ettei poliittinen tunnustaminen tapahdu automaattisesti yleisten yhdenvertaisuus- tai hyvinvointitavoitteiden kautta. Vammaisten henkilöiden oikeuksien näkyvyys edellyttää usein sitä, että heidät tunnistetaan politiikkadokumenteissa omana ryhmänään, jolla voi olla erityisiä osallistumiseen, saavutettavuuteen ja yhdenvertaisuuteen liittyviä tarpeita (Shakespeare 2014, 54–59). Aikaisemmassa tutkimuksessa onkin havaittu, että vammaiset henkilöt jäävät usein näkymättömiksi sellaisissa politiikkadokumenteissa, jotka pyrkivät puhuttelemaan väestöä yleisellä tasolla.

Arktisessa tutkimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksia on tarkasteltu suhteellisen vähän. Tutkimuksen painopiste on ollut erityisesti alkuperäiskansojen asemassa, alueellisessa kehityksessä, palvelujen saatavuudessa ja yhteisöjen hyvinvoinnissa (Larsen & Fondahl 2015; Petrov ym. 2017). Vaikka nämä kysymykset

liittyvät läheisesti myös vammaisten henkilöiden mahdollisuuksiin osallistua yhteiskuntaan, vammaisuus ei ole muodostunut omaksi tutkimuskohteekseen arktisen hallinnan tutkimuksessa. Arktisessa kontekstissa kysymys on erityisen kiinnostava, koska alueen politiikkapuheessa korostuvat usein osallisuus, hyvinvointi, yhteisöjen resilienssi ja yhdenvertaisuus. Tämän vuoksi on perusteltua tarkastella myös sitä, miten laajasti nämä tavoitteet ulottuvat erilaisiin väestöryhmiin ja millaisessa asemassa vammaisten henkilöiden oikeudet ovat osana arktista politiikkapuhetta.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on, että vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulma tarjoaa mahdollisuuden tarkastella kriittisesti sitä, miten sosiaalinen kestävyys rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa. Huomio kohdistuu siihen, millaisia toimijoita sosiaalisen kestävyys diskurssit tunnistavat ja millaiset näkökulmat jäävät niiden ulkopuolelle. Vaikka sosiaalisen kestävyys merkitys arktisessa tutkimuksessa on vahvistunut, vähemmän huomiota on kiinnitetty siihen, miten sosiaalinen kestävyys rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa ja millaisia toimijoita nämä dokumentit tekevät näkyviksi. Erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulma on jäänyt vähäiselle huomiolle. Tämä muodostaa tutkimuksellisen lähtökohdan tälle tutkimukselle.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien tarkastelussa on lisäksi huomioitava, että vammaisuus ei näyttäytyä erillisenä tai yhtenäisenä kategoriana. Yksilöiden kokemuksiin vaikuttavat samanaikaisesti myös muut yhteiskunnalliset asemat, kuten ikä, sukupuoli, alkuperäiskansastatus sekä maantieteellinen sijainti. Arktisessa kontekstissa nämä tekijät voivat limittyä tavoilla, jotka vaikuttavat palvelujen saavutettavuuteen, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja mahdollisuuksiin käyttää omia oikeuksiaan. Begumin (2019, 8–9) havainto ikääntyneiden henkilöiden vähäisestä näkyvyydestä arktisessa tutkimuksessa viittaa siihen, että arktisen alueen väestöä käsitellään politiikkapuheessa usein suhteellisen yhtenäisenä kokonaisuutena, vaikka väestöryhmien kokemukset ja tarpeet voivat poiketa merkittävästi toisistaan. Tämän vuoksi myös vammaisten henkilöiden oikeuksien tarkastelu tarjoaa mahdollisuuden arvioida kriittisesti sitä, ketkä tunnistetaan osaksi arktista sosiaalista kestävyyttä ja ketkä jäävät sen määritelmien marginaaliin.

Tästä näkökulmasta tutkimuksen kiinnostuksen kohteena ei ole ainoastaan se, mainitaanko vammaiset henkilöt politiikkadokumenteissa, vaan myös se, miten

sosiaalisen kestävyysdiskurssi rakentaa käsityksiä poliittisesti merkityksellisistä toimijoista. Näin tutkimus tarkastelee samalla sitä, millaisia näkyvyyden ja näkymättömyyden mekanismeja arktisen hallinnan politiikkapuhe tuottaa. Samalla tarkastellaan sitä, miten sosiaalisen kestävyyskäsitteen rajat rakentuvat ja millaisia toimijoita nämä rajaukset tekevät näkyviksi tai näkymättömiksi osana arktisen alueen kestävästä tulevaisuudesta koskevaa politiikkapuhetta.

2.4 Tutkimusaukko

Aikaisempi tutkimus osoittaa, että arktista hallintaa on tarkasteltu laajasti kansainvälisen politiikan, ympäristöpolitiikan ja alueellisen yhteistyön näkökulmista (Young 2016; Exner-Pirot & Murray 2017). Erityisesti ilmastonmuutos, luonnonvarojen hallinta, turvallisuuspolitiikka ja geopolitiittiset muutokset ovat muodostaneet keskeisiä tutkimuskohteita arktisen alueen tutkimuksessa (Dodds & Nuttall 2016). Vaikka sosiaaliset kysymykset ovat viime vuosina nousseet näkyvämmäksi osaksi arktista tutkimusta ja politiikkaa, ne ovat edelleen saaneet vähemmän huomiota kuin ympäristölliset ja geopolitiittiset teemat.

Sosiaalista kestävyyttä koskevassa tutkimuksessa huomio on puolestaan kohdistunut erityisesti yhteisöjen hyvinvointiin, resilienssiin, väestökehitykseen sekä alkuperäiskansojen asemaan (Larsen & Fondahl 2015; Petrov ym. 2017). Tutkimus on tuottanut tärkeää tietoa arktisten yhteisöjen hyvinvoinnista ja niiden kohtaamista muutoksista, mutta tarkastelu on painottunut pääasiassa yhteisötason ilmiöihin. Vähemmälle huomiolle ovat jääneet kysymykset siitä, miten erilaiset väestöryhmät tunnistetaan osaksi sosiaalista kestävyyttä sekä millaisia toimijoita arktista aluetta koskeva politiikkapuhe tekee näkyviksi.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva tutkimus on puolestaan keskittynyt pääasiassa kansallisiin politiikkoihin, palvelujärjestelmiin sekä ihmisoikeuksien toteutumiseen käytännössä (Shakespeare 2014; Holler 2024). Kansainvälisen politiikan ja hallinnan tutkimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksia on tarkasteltu huomattavasti vähemmän, ja arktisen hallinnan yhteydessä tutkimus on ollut erityisen vähäistä. Myös tuoreessa arktista vammaistutkimusta käsittelevässä katsauksessa on todettu, että vammaisten henkilöiden kokemuksia koskeva tutkimus on edelleen hajanaista ja että aiheeseen liittyy merkittäviä tutkimusaukkoja (Pauksztat ym. 2024).

Tutkimuskirjallisuudessa on siten tunnistettavissa kolme toisiinsa liittyvää puutetta. Ensinnäkin arktisen hallinnan tutkimuksessa sosiaaliset kysymykset ovat jääneet vähemmälle huomiolle verrattuna ympäristöllisiin ja geopolittisiin teemoihin. Toiseksi sosiaalisen kestävyys tutkimuksessa on tarkasteltu suhteellisen vähän sitä, miten politiikkadokumentit rakentavat käsityksiä toimijoista, oikeuksista ja osallisuudesta. Kolmanneksi vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulma on jäänyt lähes kokonaan arktisen hallinnan tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimusaukko ei siten liity ainoastaan vammaisten henkilöiden vähäiseen näkyvyyteen arktisessa tutkimuksessa, vaan laajemmin siihen, miten sosiaalisen kestävyys politiikkapuhe rakentaa poliittista näkyvyyttä eri toimijaryhmille. Kysymys on siitä, ketkä tunnistetaan osaksi arktisen alueen hyvinvointia, osallisuutta ja kestävä kehitystä koskevaa politiikkapuhetta sekä ketkä jäävät näiden määritelmien ulkopuolelle tai niiden marginaaliin.

Politiikkadokumenttien tarkastelu on tässä suhteessa erityisen tärkeää, sillä ne eivät ainoastaan heijasta olemassa olevia poliittisia prioriteetteja, vaan myös osallistuvat niiden rakentamiseen. Niiden kautta määritellään, millaiset toimijat, oikeudet ja yhteiskunnalliset kysymykset tunnistetaan osaksi arktisen hallinnan tavoitteita. Tämän vuoksi politiikkadokumentit tarjoavat mahdollisuuden tarkastella paitsi sosiaalisen kestävyys sisältöä myös sitä, miten sosiaalisen kestävyys rajat rakentuvat poliittisessa keskustelussa.

Tämä tutkimus sijoittuu arktisen hallinnan tutkimuksen, sosiaalisen kestävyys tutkimuksen sekä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan tutkimuksen risteyskohtaan. Tutkimuksessa tarkastellaan, miten sosiaalinen kestävyys määrittyy arktisen hallinnan keskeisissä politiikkadokumenteissa sekä millaisia toimijoita ja oikeuksia nämä määritelmät tekevät näkyviksi tai jättävät näkymättömiksi. Erityinen huomio kohdistuu vammaisten henkilöiden oikeuksien asemaan osana sosiaalisen kestävyys politiikkapuhetta.

Tutkimuksen tavoitteena ei ole arvioida vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista arktisella alueella, vaan analysoida sitä, miten sosiaalinen kestävyys rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa ja millaisia näkyvyys ja näkymättömyys mekanismeja tämä rakentuminen tuottaa. Näin tutkimus tuottaa uutta tietoa paitsi vammaisten henkilöiden oikeuksien asemasta arktisen hallinnan politiikkapuheesta myös siitä, miten sosiaalisen kestävyys käsitteen rajat

rakentuvat osana arktista hallintaa ja millaisia toimijoita nämä rajaukset tekevät näkyviksi tai näkymättömiksi.

2.5 Teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys yhdistää arktisen hallinnan tutkimuksen, diskursiivisen politiikantutkimuksen sekä vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulman. Näiden teoreettisten lähtökohtien avulla tarkastellaan, miten sosiaalinen kestävyys määrittyy arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa sekä millaisia toimijoita, oikeuksia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä nämä määritelmät tekevät näkyviksi tai jättävät näkymättömiksi.

Tutkimuksen ensimmäinen teoreettinen lähtökohta on arktisen hallinnan tutkimus. Arktinen hallinta ymmärretään tässä tutkimuksessa monitasoisena governance-järjestelmänä, jossa poliittinen ohjaus rakentuu valtioiden, kansainvälisten organisaatioiden, alkuperäiskansojen edustajien ja muiden toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa (Young 2016, 12–15). Erityisen keskeisessä asemassa ovat politiikkadokumentit, joiden kautta arktisen yhteistyön tavoitteita, prioriteetteja ja toimijoita määritellään. Poliitiikkadokumentit eivät siten ole pelkästään hallinnollisia tekstejä, vaan osa hallinnan prosessia, jossa tuotetaan ja ylläpidetään käsityksiä arktisen alueen kehittämisestä sekä siihen liittyvistä poliittisista tavoitteista (Exner-Pirot & Murray 2017, 54–61).

Toinen viitekehysten osa muodostuu diskursiivisesta politiikantutkimuksesta. Diskursiivisen näkökulman mukaan politiikkadokumentit eivät ainoastaan kuvaa todellisuutta, vaan myös rakentavat sitä määrittelemällä, millaiset toimijat, ongelmat ja ratkaisut näyttäytyvät poliittisesti merkityksellisinä (Fairclough 2010, 7–11). Tästä näkökulmasta kiinnostuksen kohteena eivät ole ainoastaan dokumenteissa esiintyvät käsitteet ja tavoitteet, vaan myös niiden taustalla olevat merkitysrakenteet. Bacchin (2009, 1–6) lähestymistavan mukaisesti huomiota kiinnitetään lisäksi siihen, millaisia näkökulmia politiikkadokumentit jättävät ongelmanmäärittelyjensä ulkopuolelle. Näin myös hiljaisuudet, poissaolot ja nimeämättä jäävät toimijat voidaan ymmärtää tutkimuksellisesti merkittävinä.

Tässä tutkimuksessa näkyvyydellä tarkoitetaan sitä, missä määrin erilaiset toimijat, oikeudet ja yhteiskunnalliset kysymykset tunnistetaan ja nimetään osaksi

politiikkadokumenttien rakentamaa todellisuutta. Näkyvyys ei tällöin tarkoita pelkästään mainitukseksi tulemistä, vaan myös sitä, että jokin ryhmä tunnistetaan poliittisesti merkitykselliseksi toimijaksi. Vastaavasti näkymättömyys viittaa tilanteisiin, joissa jokin toimijaryhmä tai oikeusnäkökulma jää politiikkapuheessa vähäiselle huomiolle tai kokonaan nimeämättä. Diskursiivisen politiikantutkimuksen näkökulmasta sekä näkyvyys että näkymättömyys ovat merkityksellisiä, koska ne vaikuttavat siihen, millaiset toimijat ja kysymykset rakentuvat osaksi poliittista keskustelua.

Kolmas viitekehyksen osa liittyy vammaisten henkilöiden oikeuksiin. Tässä tutkimuksessa vammaisten henkilöiden oikeudet eivät muodosta varsinaista tutkimuskohdetta, vaan ne toimivat analyttisenä näkökulmana, jonka avulla sosiaalisen kestävyys sisällön ja rajoja voidaan tarkastella kriittisesti. YK:n vammaissopimus korostaa yhdenvertaisuutta, saavutettavuutta, syrjimättömyyttä ja täysimääräistä osallistumista yhteiskuntaan (YK 2006, artikkelit 3 ja 9). Näiden periaatteiden kautta voidaan tarkastella, millaisia toimijuuden muotoja politiikkadokumentit tunnistavat sekä millaiset oikeudet ja osallistumismahdollisuudet jäävät vähemmälle huomiolle.

Tutkimuksessa saavutettavuus ymmärretään laajasti yhteiskunnallisten ja institutionaalisten rakenteiden ominaisuutena. Se ei viittaa ainoastaan fyysiseen esteettömyyteen, vaan myös tiedon, palvelujen, päätöksenteon ja yhteiskunnallisen osallistumisen yhdenvertaiseen saavutettavuuteen (YK 2006, artikla 9). Näin saavutettavuus toimii tutkimuksessa välineenä tarkastella sitä, kuinka laajasti sosiaalisen kestävyys politiikkapuhe tunnistaa erilaiset väestöryhmät osaksi arktista hallintaa.

Sosiaalista kestävyttä tarkastellaan tässä tutkimuksessa politiikkakäsitteenä, jonka merkitys rakentuu osana arktisen hallinnan diskursseja. Arktisessa tutkimuksessa sosiaalinen kestävyys on yhdistetty erityisesti yhteisöjen hyvinvointiin, kulttuuriseen jatkuvuuteen ja resilienssiin (Larsen & Fondahl 2015; Petrov ym. 2017). Tässä tutkimuksessa huomio ei kuitenkaan kohdistu ainoastaan siihen, miten sosiaalinen kestävyys määritellään, vaan myös siihen, millaisia toimijoita, oikeuksia ja osallistumisen muotoja sen yhteydessä tunnistetaan. Sosiaalisen kestävyys käsitteellinen avoimuus tekee siitä samalla sekä poliittisesti käyttökelpoisen että analyttisesti haastavan käsitteen. Mitä laajemmin sosiaalinen kestävyys

määritellään, sitä vaikeampaa voi olla arvioida, millaiset eriarvoisuuden muodot tai oikeuskysymykset politiikkapuheessa tunnistetaan ja millaiset jäävät vähemmälle huomiolle.

Viitekehysten keskeinen oletus on, että sosiaalisen kestävyysmerkitykset eivät ole ennalta annettuja, vaan ne rakentuvat politiikkadokumenteissa. Samalla rakentuvat myös käsitykset siitä, ketkä tunnistetaan osaksi arktisen alueen hyvinvointia, osallisuutta ja kestävä kehitystä koskevaa politiikkapuhetta. Sosiaalisen kestävyys tarkastelu ei siten kohdistu ainoastaan hyvinvointiin tai kehityspolitiikkaan, vaan myös siihen, miten poliittinen näkyvyys jakautuu eri toimijaryhmien välillä.

Arktisen hallinnan tutkimus tarjoaa tutkimukselle institutionaalisen kontekstin, diskursiivinen politiikantutkimus välineet politiikkapuheen analysointiin ja vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulma analyttisen linssin sosiaalisen kestävyys rajojen tarkasteluun. Näiden näkökulmien yhdistäminen mahdollistaa sen tutkimisen, miten sosiaalinen kestävyys rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa sekä millaisia näkyvyyden ja näkymättömyyden muotoja tämä rakentuminen tuottaa.

Teoreettinen viitekehys ohjaa myös tutkimuksen analyysia. Sosiaalisen kestävyys määrittymistä tarkastellaan analyysin ensimmäisessä osassa, toimijuuden rakentumista toisessa osassa ja diskursiivisia katvealueita kolmannessa osassa.

Näiden teemojen avulla pyritään muodostamaan kokonaiskuva siitä, miten sosiaalinen kestävyys rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa sekä millaisen aseman tämä rakentuminen antaa vammaisten henkilöiden oikeuksille ja yhdenvertaiselle osallistumiselle. Tässä tutkimuksessa sosiaalinen kestävyys ymmärretään politiikkadokumenteissa rakentuvana diskursiivisena kategoriana.

Tällöin keskeiseksi kysymykseksi nousee paitsi se, mitä sosiaalisella kestävyydellä tarkoitetaan, myös se, ketkä tunnistetaan sen kannalta merkityksellisiksi toimijoiksi.

Bacchin ongelmanmäärittelyä koskeva lähestymistapa ja Fairclough'n diskurssianalyysi mahdollistavat sen tarkastelun, miten sosiaalisen kestävyys sisältö rakentuu politiikkapuheessa ja millaisia näkyvyyden sekä näkymättömyyden mekanismeja tähän rakentumiseen liittyy. Vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulmasta tarkasteltuna kysymys ei ole ainoastaan siitä, mainitaanko jokin ryhmä dokumenteissa, vaan myös siitä, millaiset toimijat ylipäättään rakentuvat osaksi arktisen alueen kestävä tulevaisuutta koskevaa politiikkapuhetta.

3. Aineisto ja menetelmät

3.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu kolmesta arktisen hallinnan kannalta keskeisestä politiikkadokumentista: Arktisen neuvoston Fairbanksin ministerijulistuksesta (2017), Reykjavikin ministerijulistuksesta (2021) sekä Euroopan unionin arktista aluetta koskevasta politiikkatiedonannosta A stronger EU engagement for a peaceful, sustainable and prosperous Arctic (European Commission 2021). Nämä dokumentit muodostavat tutkimuksen varsinaisen analyysiaineiston.

Valitut dokumentit sijoittuvat ajanjaksoon, jolloin arktinen yhteistyö perustui edelleen laajaan kansainväliseen vuoropuheluun sekä kestävän kehityksen tavoitteisiin.

Arktisen alueen merkitys kasvoi 2010-luvun aikana ilmastonmuutoksen, luonnonvarakysymysten sekä geopoliittisten muutosten seurauksena, mutta yhteistyö Arktisen neuvoston puitteissa säilyi pääosin vakaana. Dokumentit edustavat siten ajanjaksoa, jolloin arktisen hallinnan keskeisiä tavoitteita määriteltiin ennen vuoden 2022 geopoliittista murrosta, joka muutti merkittävästi arktisen yhteistyön toimintaympäristöä (Young 2016, 12–24; Dodds & Nuttall 2016, 1–12).

Aineisto on valittu, koska dokumentit edustavat arktisen politiikan korkeinta strategista tasoa. Ne sisältävät arktisen yhteistyön keskeisiä tavoitteita, painopisteitä ja toimintaperiaatteita sekä määrittelevät, millaisia kysymyksiä arktisessa hallinnassa pidetään poliittisesti merkittävänä. Tästä syystä ne tarjoavat tarkoituksenmukaisen aineiston tutkimukselle, jonka tavoitteena on tarkastella sosiaalisen kestävyuden merkityksiä arktisen hallinnan politiikkadiskursseissa.

Arktisen neuvoston ministerijulistukset ovat jäsenvaltioiden yhdessä hyväksymiä asiakirjoja, jotka julkaistaan ministerikokousten yhteydessä. Vaikka julistukset eivät ole oikeudellisesti sitovia, niillä on merkittävä poliittinen asema, sillä ne ilmaisevat jäsenvaltioiden yhteisesti hyväksymiä näkemyksiä arktisen alueen kehittämisestä ja hallinnasta (Exner-Pirot & Murray 2017, 3–11). Julistukset toimivat keskeisinä politiikkadokumentteina, joiden kautta arktisen yhteistyön tavoitteita, painopisteitä ja yhteisiä sitoumuksia määritellään.

Fairbanksin ministerijulistus (Arctic Council 2017) valittiin aineistoon, koska se edustaa ajanjaksoa, jolloin arktinen yhteistyö rakentui vahvasti kestävän kehityksen,

tutkimusyhteistyön ja ympäristökysymysten ympärille. Julistuksessa korostuvat ilmastomuutokseen sopeutuminen, tutkimustiedon hyödyntäminen sekä arktisten yhteisöjen hyvinvointi. Dokumentti tarjoaa tutkimuksen kannalta tärkeän näkökulman siihen, miten sosiaaliseen kestävyYTEEN liittyviä tavoitteita määriteltiin aikana, jolloin kansainvälinen yhteistyö muodosti arktisen hallinnan keskeisen perustan.

Reykjavikin ministerijulistus (Arctic Council 2021) mahdollistaa sosiaaliseen kestävyYTEEN liittyvien tavoitteiden tarkastelun juuri ennen vuoden 2022 geopoliittista murrosta. Dokumentti jäi viimeiseksi ministerijulistukseksi ennen kuin Venäjän Ukrainaan kohdistama hyökkäys muutti merkittävästi Arktisen neuvoston toimintaympäristöä. Tämän vuoksi Reykjavikin julistus tarjoaa kiinnostavan mahdollisuuden tarkastella, millaisia käsityksiä hyvinvoinnista, osallisuudesta ja arktisen alueen kehittämisestä rakennettiin arktisen yhteistyön viimeisessä suhteellisen vakaassa vaiheessa.

Euroopan unionin arktinen politiikka täydentää aineistoa tuomalla tarkasteluun mukaan Arktisen neuvoston ulkopuolisen mutta alueella vaikutusvaltaisen toimijan näkökulman. Euroopan unionilla on merkittävä rooli arktisen alueen tutkimus-, ympäristö- ja kehityspolitiikassa, minkä vuoksi sen strategiset linjaukset vaikuttavat myös arktisen alueen hallintaan. Toisin kuin Arktisen neuvoston ministerijulistuksissa, EU:n strategiassa arktista aluetta tarkastellaan myös osana unionin laajempia ilmasto-, energia- ja turvallisuuspoliittisia tavoitteita. Samalla strategiassa korostuvat osallistuminen, inklusiivisuus ja oikeudenmukainen kehitys, minkä vuoksi se tarjoaa hyödyllisen vertailukohdan Arktisen neuvoston politiikkakielelle (European Commission 2021).

Tutkimuksen ajallinen rajausta vuosille 2017–2021 perustuu pyrkimykseen tarkastella arktisen yhteistyön politiikkakieltä ennen vuoden 2022 geopoliittista murrosta. Rajausta mahdollistaa sosiaalisen kestävyYTEEN tarkastelun suhteellisen vakaassa institutionaalisessa kontekstissa sekä tarjoaa mahdollisuuden vertailla eri toimijoiden tapoja määritellä arktisen alueen kehittämisen tavoitteita.

Tutkimuksessa dokumentteja tarkastellaan politiikkadokumentteina, jotka osallistuvat merkitysten tuottamiseen. Ne eivät ainoastaan kuvaa arktisen alueen kehitystä, vaan myös määrittelevät, millaisia tavoitteita, toimijoita ja yhteiskunnallisia kysymyksiä nostetaan poliittisen huomion kohteeksi. Tästä näkökulmasta aineisto mahdollistaa sen analysoimisen, miten sosiaalinen kestävyYTEEN rakentuu osana arktisen hallinnan

politiikkadiskursseja ja millaisen aseman nämä diskurssit antavat vammaisten henkilöiden oikeuksille. Tutkimusaineisto rajattiin näihin kolmeen politiikkadokumenttiin, koska ne edustavat tutkimusajankohdan keskeisiä arktista hallintaa ohjaavia strategisia asiakirjoja kahdelta merkittävältä institutionaaliselta toimijalta, Arktiselta neuvostolta ja Euroopan unionilta. Tutkimuksen tavoitteena ei ole muodostaa kattavaa kuvaa kaikesta arktiseen hallintaan liittyvästä politiikka-aineistosta, vaan analysoida sitä, miten sosiaalinen kestävyys rakentuu keskeisissä strategisissa politiikkadokumenteissa. Dokumentit eroavat toisistaan institutionaalisen taustan, laajuuden ja käyttötarkoituksen osalta, mutta juuri tämä mahdollistaa sosiaalisen kestävyuden merkitysten tarkastelun erilaisissa arktisen hallinnan politiikkakonteksteissa. Tarkastelun kohteena eivät siten ole dokumenttien keskinäiset institutionaaliset erot, vaan niissä rakentuvat sosiaalisen kestävyuden merkitykset ja vammaisten henkilöiden oikeuksien asema.

3.2 Dokumenttianalyysi tutkimusmenetelmänä

Tässä tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan laadullisen dokumenttianalyysin avulla. Dokumenttianalyysi soveltuu tutkimukseen, jonka tavoitteena on analysoida politiikkadokumentteihin sisältyviä merkityksiä, käsitteitä ja tavoitteita sekä tarkastella sitä, miten yhteiskunnallisia ilmiöitä niissä jäsennetään (Bowen 2009, 27–29). Menetelmän lähtökohtana on, että dokumentit eivät ole pelkästään tiedonlähteitä, vaan myös yhteiskunnallisia tuotteita, jotka osallistuvat todellisuuden määrittelyyn. Dokumenttianalyysi on vakiintunut menetelmä politiikan tutkimuksessa, koska suuri osa poliittisesta ohjauksesta tapahtuu kirjallisten asiakirjojen kautta. Strategiat, julistukset ja politiikkalinjaukset eivät ainoastaan kuvaa poliittisia tavoitteita, vaan myös määrittelevät ja legitimoivat niitä (Bowen 2009, 30–31). Tästä syystä politiikkadokumentit tarjoavat mahdollisuuden tarkastella sitä, millaisia merkityksiä poliittisessa päätöksenteossa tuotetaan ja millaisia tavoitteita pidetään tärkeinä. Poliitiikkadokumentit ovat tämän tutkimuksen kannalta erityisen relevantteja, koska ne toimivat arktisen hallinnan keskeisinä suunnannäyttäjinä ja kokoavat yhteen niitä tavoitteita, arvoja ja prioriteetteja, joiden varaan arktista yhteistyötä rakennetaan. Tämän vuoksi ne tarjoavat mahdollisuuden tarkastella sitä, millaisia sosiaalisia kysymyksiä arktisessa hallinnassa pidetään poliittisesti merkityksellisinä.

Tutkimuksen näkökulma on diskursiivinen. Diskursiivisessa tutkimuksessa huomio kohdistuu siihen, miten kieli rakentaa merkityksiä ja tuottaa käsityksiä yhteiskunnallisista ilmiöistä (Fairclough 2010, 7–11). Poliittikadokumentteja ei tarkastella neutraaleina todellisuuden kuvauksina, vaan teksteinä, jotka osallistuvat todellisuuden määrittelyyn. Diskurssit eivät ainoastaan kuvaa yhteiskunnallista todellisuutta, vaan myös osallistuvat sen rakentamiseen määrittelemällä, millaiset toimijat, ongelmat ja ratkaisut näyttäytyvät merkityksellisinä (Fairclough 2010, 7–11). Tämän vuoksi analyysin kohteena ei ole ainoastaan se, mitä dokumenteissa sanotaan, vaan myös se, millaisia toimijoita, ongelmia ja ratkaisuja niissä tehdään näkyviksi.

Tutkimuksessa dokumenttianalyysiä hyödynnetään erityisesti käsitteellisen ja temaattisen tarkastelun välineenä. Analyysissa kiinnitetään huomiota siihen, miten sosiaalista kestävyyttä kuvataan, millaisiin tavoitteisiin se yhdistetään ja millaisia toimijoita siihen liitetään. Tarkastelun kohteena ovat esimerkiksi hyvinvointiin, osallisuuteen, yhdenvertaisuuteen, yhteisöihin, inklusiivisuuteen ja oikeuksiin liittyvät ilmaukset. Samalla analysoidaan, millaiset näkökulmat jäävät dokumenteissa vähäiselle huomiolle tai kokonaan nimeämättä.

Dokumenttien tarkastelussa hyödynnetään myös Bacchin (2009, 1–6) näkemystä politiikasta ongelmien representaatioina. Bacchin mukaan poliittikadokumentteja voidaan tarkastella sen kautta, millaisia ongelmia niissä tunnistetaan, miten nämä ongelmat määritellään ja millaisia ratkaisuja niihin esitetään. Samalla huomio kohdistuu siihen, mitä näkökulmia, toimijoita tai kysymyksiä jää näiden ongelmanmäärittelyjen ulkopuolelle. Tässä tutkimuksessa näkökulma tukee sosiaalisen kestävyuden ja vammaisten henkilöiden oikeuksien tarkastelua erityisesti silloin, kun analysoidaan poliittikadokumenteissa esiintyviä diskursiivisia katvealueita.

Tutkimuksessa ei kuitenkaan pyritä rekonstruoimaan poliittikadokumenttien laatijoiden tarkoitusperiä tai arvioimaan dokumenttien käytännön vaikutuksia. Tarkastelun kohteena ovat dokumentteihin sisältyvät merkitykset ja representaatiot sekä se, miten ne rakentavat käsityksiä sosiaalisesta kestävyydestä osana arktista hallintaa. Tutkimuksen tavoitteena ei siten ole arvioida politiikkatoimien vaikuttavuutta tai sosiaalisen kestävyuden toteutumista käytännössä, vaan analysoida sitä, miten sosiaalinen kestävyys määrittyy poliittikadokumenteissa ja millaisia merkityksiä

siihen liitetään. Dokumenttianalyysi mahdollistaa eri dokumenttien vertailun sekä niiden sisältämien käsitteellisten painotusten tarkastelun (Bowen 2009, 31–33).

Dokumenttianalyysin avulla voidaan tarkastella sosiaalisen kestävyysmerkitysten rakentumista arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa sekä tunnistaa niitä toimijoita ja näkökulmia, joita politiikkapuheessa korostetaan tai sivuutetaan. Menetelmä tukee tutkimuskysymykseen vastaamista, sillä sen avulla voidaan analysoida, miten sosiaalinen kestävyys määritellään osaksi arktista hallintaa ja millaisen aseman tämä määrittely antaa vammaisten henkilöiden oikeuksille.

3.3 Analyysin toteutus

Analyysi toteutettiin laadullisena dokumenttianalyysinä, jossa tarkasteltiin sosiaalisen kestävyysmerkitysten rakentumista arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa. Tutkimuksen tavoitteena ei ollut mitata yksittäisten käsitteiden esiintymistiheyttä tai arvioida politiikkatoimien vaikuttavuutta, vaan analysoida sitä, millaisia merkityksiä sosiaaliselle kestävyydelle annetaan sekä millaisia toimijoita ja oikeuksia dokumenteissa tunnistetaan osaksi arktista hallintaa.

Analyysiprosessi eteni vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimusaineisto luettiin useita kertoja, jotta dokumenttien keskeiset teemat, käsitteet ja politiikkakieli hahmottuivat kokonaisuutena. Huomiota kiinnitettiin erityisesti hyvinvointiin, osallisuuteen, yhdenvertaisuuteen, yhteisöihin ja kestäväan kehitykseen liittyviin ilmauksiin sekä siihen, miten dokumentit kuvasivat arktisen alueen kehittämisen tavoitteita. Analyysiyksikkönä toimivat politiikkadokumenttien tutkimuskysymyksen kannalta merkitykselliset tekstikokonaisuudet, kuten yksittäiset virkkeet, kappaleet ja temaattiset asiayhteydet, joissa käsiteltiin sosiaalista kestävyyttä, arktisen yhteistyön tavoitteita, toimijoita tai oikeuksia. Tarkastelun kohteena eivät siten olleet yksittäiset sanat tai käsitteiden esiintymismäärät, vaan niiden merkitykset osana asiakirjojen laajempaa politiikkapuhetta.

Toisessa vaiheessa aineistosta tunnistettiin tutkimuskysymyksen kannalta keskeisiä tekstikohtia. Tarkastelun kohteena olivat erityisesti sosiaaliseen kestävyyteen liittyvät ilmaukset sekä ne kohdat, joissa dokumentit määrittivät arktisen yhteistyön tavoitteita, toimijoita ja kohderyhmiä. Samalla kiinnitettiin huomiota siihen, millaisia ryhmiä dokumenteissa nimettiin eksplisiittisesti ja millaiset toimijat jäivät nimeämättä.

Tässä vaiheessa analyysia hyödynnettiin myös Bacchin (2009, 1–6) ajatusta politiikasta ongelmien representaatioina. Huomio kohdistui siihen, millaisia sosiaalisia kysymyksiä dokumenteissa tunnistettiin sekä siihen, mitä näkökulmia tai toimijoita jäi näiden määrittelyjen ulkopuolelle.

Kolmannessa vaiheessa havainnot ryhmiteltiin temaattisesti. Teemat muodostuivat aineiston ja tutkimuskysymyksen välisessä vuorovaikutuksessa eivätkä perustuneet valmiiseen luokitteluun. Tavoitteena oli tunnistaa sellaisia merkityskokonaisuuksia, jotka toistuivat aineistossa ja olivat tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia. Teemat eivät muodostuneet yksittäisten käsitteiden esiintymistiheyden perusteella, vaan niiden tutkimuksellisen merkityksen ja toistuvuuden perusteella suhteessa tutkimuskysymykseen. Analyysin perusteella aineistosta muodostui kolme keskeistä kokonaisuutta: sosiaalisen kestävyysmäärittäminen, arktisen toimijuuden rakentuminen sekä diskursiiviset katvealueet.

Ensimmäisessä teemassa tarkasteltiin sitä, miten sosiaalinen kestävyys liitetään esimerkiksi hyvinvointiin, resilienssiin, kestäväan kehitykseen ja yhteisöjen elinvoimaisuuteen. Toisessa teemassa huomio kohdistui siihen, millaiset toimijat dokumentit tunnistavat osaksi arktista hallintaa ja millä tavoin niiden asemaa kuvataan. Kolmannessa teemassa analysoitiin niitä näkökulmia, oikeuksia ja väestöryhmiä, jotka jäivät politiikkadokumenteissa vähäiselle huomiolle tai kokonaan näkymättömiksi.

Analyysissa hyödynnettiin diskursiivista lähestymistapaa, jossa huomio kohdistuu paitsi tekstissä esiintyviin ilmauksiin myös niiden taustalla oleviin merkitysrakenteisiin (Fairclough 2010, 7–11). Tavoitteena ei ollut ainoastaan tunnistaa dokumenteissa esiintyviä käsitteitä, vaan tarkastella sitä, miten niiden avulla rakennetaan käsityksiä arktisen alueen kehityksestä, sosiaalisesta kestävydestä ja poliittisesti merkityksellisistä toimijoista. Erityistä huomiota kiinnitettiin siihen, millaiset toimijat ja oikeudet tehtiin näkyviksi osana sosiaalisen kestävyysdiskurssia ja millaiset näkökulmat jäivät sen ulkopuolelle.

Tutkimus perustuu tulkinnalliseen tutkimusotteeseen. Tavoitteena ei ole esittää yhtä objektiivista tai lopullista tulkintaa aineistosta, vaan tuottaa perusteltu ja aineistoon nojaava analyysi siitä, miten sosiaalinen kestävyys rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa ja millaisen aseman nämä diskurssit antavat vammaisten henkilöiden oikeuksille. Koska aineisto koostuu arktisen hallinnan ylimmän tason

politiikkadokumenteista, analyysi kuvaa ennen kaikkea niitä laajoja tavoitteita ja painotuksia, joiden varaan arktista yhteistyötä rakennetaan. Tämän vuoksi tutkimuksen tulokset kertovat erityisesti siitä, miten sosiaalinen kestävyys määritellään strategisella politiikkatasolla.

Tutkimuksen luotettavuus perustuu analyysiprosessin läpinäkyvään kuvaamiseen, aineistosta esitettyihin esimerkkeihin sekä tulkintojen johdonmukaiseen kytkemiseen tutkimusaineistoon ja aikaisempaan tutkimukseen. Tulkintojen uskottavuutta vahvistettiin vertaamalla havaintoja systemaattisesti kaikkien kolmen dokumentin välillä sekä suhteuttamalla niitä aikaisempaan tutkimukseen.

3.4 Tutkimuksen luotettavuus, eettisyys ja rajoitteet

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus perustuu tutkimusprosessin läpinäkyvyyteen, aineiston tarkoituksenmukaiseen valintaan sekä analyysin johdonmukaisuuteen (Bowen 2009, 32–33). Tässä tutkimuksessa aineisto koostuu arktisen hallinnan keskeisistä politiikkadokumenteista, jotka ovat julkisia ja laajasti käytettyjä asiakirjoja. Aineiston valinta perustuu tutkimuskysymykseen, sillä dokumentit sisältävät arktisen yhteistyön keskeisiä tavoitteita ja linjauksia sekä rakentavat käsityksiä alueen kehittämisestä ja hallinnasta. Koska aineisto koostuu arktisen hallinnan ylimmän tason strategisista politiikkadokumenteista, analyysi kohdistuu sellaisiin asiakirjoihin, joilla on merkittävä asema arktisen politiikan tavoitteiden ja prioriteettien määrittelyssä. Tämä vahvistaa tutkimuksen relevanssia suhteessa tutkimuskysymykseen. Tutkimuksen luotettavuutta tukee lisäksi se, että aineisto on julkisesti saatavilla ja analyysin lähtökohdat, aineiston rajausta sekä analyysiprosessi on kuvattu avoimesti.

Tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa analyysiprosessin systemaattinen toteutus. Aineisto on luettu useaan kertaan, ja analyysin eteneminen aineiston lukemisesta teemojen muodostamiseen on kuvattu menetelmäluvussa. Tulkinnat perustuvat aineistossa esiintyviin ilmauksiin sekä niiden suhteuttamiseen aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen. Luotettavuutta tukee myös se, että havaintoja on tarkasteltu systemaattisesti kaikkien kolmen dokumentin välillä, mikä mahdollistaa dokumenttien keskinäisen vertailun ja vahvistaa analyysin johdonmukaisuutta.

Tutkijan position näkyväksi tekemistä pidetään keskeisenä osana tutkimuksen refleksiivisyyttä. Tutkijan tausta, kokemukset ja tutkimukselliset kiinnostuksen kohteet voivat vaikuttaa tutkimuskysymyksen muodostumiseen, aineiston tulkintaan ja siihen, millaisia ilmiöitä tutkimuksessa pidetään merkityksellisinä. Refleksiivisyyden tavoitteena ei kuitenkaan ole poistaa tutkijan vaikutusta tutkimuksesta, vaan tehdä tutkimusprosessin lähtökohdat läpinäkyviksi ja siten vahvistaa tutkimuksen uskottavuutta (Finlay 2002, 209–211; Berger 2015, 220–222).

Tässä tutkimuksessa oma positioni liittyy sekä akateemiseen kiinnostukseen arktista hallintaa ja sosiaalista kestävyyttä kohtaan että omaan kokemukseeni vammaisena henkilönä. Tämä tausta on vaikuttanut erityisesti tutkimuskysymyksen muodostumiseen. Bergerin (2015, 227–229) mukaan tutkijan position näkyväksi tekeminen ei vähennä tutkimuksen luotettavuutta, vaan auttaa lukijaa arvioimaan tutkimuksessa tehtyjä tulkintoja. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt tiedostamaan omien ennakkokäsitysteni mahdollisen vaikutuksen analyysiin ja perustamaan tulkinnat aineistosta tehtyihin havaintoihin.

Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu kuitenkin, että analyysi sisältää tutkijan tekemiä tulkintoja, minkä vuoksi myös vaihtoehtoiset tulkinnat ovat mahdollisia. Tämä korostuu erityisesti diskursiivisessa tutkimuksessa, jossa huomio kohdistuu paitsi tekstissä esiintyviin ilmauksiin myös niiden taustalla oleviin merkityksiin ja poissaoloihin. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan myös niitä toimijoita, oikeuksia ja näkökulmia, jotka jäävät politiikkadokumenteissa vähäiselle huomiolle tai kokonaan nimeämättä. Politiikkadokumenteissa esiintyvien poissaolojen tulkinta ei kuitenkaan mahdollista varmoja johtopäätöksiä dokumenttien laatijoiden tarkoitusperistä, vaan analyysi kohdistuu siihen, millaisia merkityksiä ja näkyvyyden rakenteita dokumentit tuottavat. Vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys aineistossa ei siten näyttäydy tutkimuksessa osoituksena tietoisesta poissulkemisesta, vaan havaintona siitä, miten sosiaalisen kestävyuden diskurssi rakentuu tarkastelluissa politiikkadokumenteissa. On myös mahdollista, että dokumentit pyrkivät käsittelemään arktista väestöä universaalina kokonaisuutena ilman erillisiä ryhmäkohtaisia määrittelyjä. Tällainen universaali politiikkapuhe voi kuitenkin samalla johtaa siihen, että joidenkin väestöryhmien erityiskysymykset jäävät vähemmän näkyviksi.

Tutkimuksen eettisyys perustuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen sekä aineiston asianmukaiseen käyttöön. Tutkimuksessa hyödynnetään yksinomaan

julkisesti saatavilla olevia politiikkadokumentteja, eikä siihen sisälly henkilötietojen käsittelyä tai tutkimukseen osallistuvia henkilöitä. Tämän vuoksi tutkimus ei edellytä erillistä eettistä ennakkoarviointia. Eettisestä näkökulmasta keskeistä on analyysin läpinäkyvyys, lähteiden asianmukainen käyttö sekä se, että aineistosta tehdyt havainnot erotetaan tutkijan omista tulkinnoista. Lisäksi tutkimuksessa pyritään tarkastelemaan vammaisten henkilöiden oikeuksia ihmisoikeusperustaisesta näkökulmasta ja välttämään yksinkertaistavia tai stereotyyppisiä käsityksiä vammaisuudesta.

Tutkimuksen keskeisenä rajoitteena on, että analyysi kohdistuu politiikkadokumentteihin eikä niiden käytännön toimeenpanoon. Dokumentit kertovat siitä, miten arktisen yhteistyön tavoitteita ja arvoja rakennetaan virallisessa politiikkapuheessa, mutta niiden perusteella ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä politiikan vaikutuksista tai vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisesta käytännössä. Lisäksi tutkimus perustuu rajattuun aineistoon, minkä vuoksi tuloksia ei voida yleistää kaikkeen arktista aluetta koskevaan politiikkaan.

Tarkastellut dokumentit ovat luonteeltaan strategisia ja yleisellä tasolla laadittuja politiikka-asiakirjoja. Tämän vuoksi niiden tarkoituksena ei ole käsitellä kaikkia yhteiskunnallisia kysymyksiä tai väestöryhmiä yksityiskohtaisesti. Samalla juuri niiden strateginen asema tekee niistä tutkimuksellisesti kiinnostavia, sillä ne osoittavat, millaisia teemoja, tavoitteita ja toimijoita arktisen hallinnan keskeisimmillä politiikkatasoilla pidetään näkyvästi esillä. Toisaalta aineiston rajausta mahdollistaa syvällisemmän tarkastelun niistä dokumenteista, joilla on keskeinen asema arktisen hallinnan strategisessa ohjauksessa.

Tutkimuksen tavoitteena ei ole tuottaa yleistettäviä tuloksia, vaan tarjota perusteltu tulkinta siitä, miten sosiaalinen kestävyys rakentuu valitussa aineistossa ja millaisen aseman tämä rakentuminen antaa vammaisten henkilöiden oikeuksille. Vaikka tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää kaikkeen arktista aluetta koskevaan politiikkaan, ne tarjoavat näkökulmia laajempaan keskusteluun siitä, miten sosiaalinen kestävyys, osallisuus ja yhdenvertaisuus rakentuvat politiikkadokumenteissa. Tästä näkökulmasta tutkimuksen havaintoja voidaan hyödyntää myös muiden politiikka-alueiden tarkastelussa, joissa hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyvät tavoitteet yhdistyvät kysymyksiin näkyvyydestä, tunnistamisesta ja yhdenvertaisuudesta.

4. Analyysi

4.1 Sosiaalisen kestävyysden määrittäminen

Analyysin perusteella sosiaalinen kestävyys rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa ennen kaikkea hyvinvointiin, yhteisöjen elinvoimaisuuteen ja kestäväan kehitykseen liittyvänä tavoitteena. Sosiaalinen kestävyys ei näyttäydy aineistossa tarkasti määriteltynä käsitteenä, vaan laajana politiikkakehyksenä, jonka sisältö rakentuu useiden toisiinsa liittyvien teemojen kautta. Dokumenteissa sosiaalinen kestävyys yhdistyy erityisesti terveyteen, koulutukseen, hyvinvointiin, osallisuuteen sekä yhteisöjen kykyyn sopeutua arktisen alueen muutoksiin.

Fairbanksin ministerijulistuksessa sosiaalinen ulottuvuus liitetään vahvasti arktisten yhteisöjen hyvinvointiin ja elinolosuhteisiin. Julistuksessa korostetaan yhteistyötä terveyden, koulutuksen ja kestäväan kehityksen aloilla sekä puhutaan ”vahvoista, resilienteistä ja terveistä arktisista yhteisöistä” (Arctic Council 2017, 2). Ilmaisuu rakentaa kuvaa sosiaalisesta kestävydestä ennen kaikkea yhteisöjen ominaisuutena. Kestävyyden kohteena eivät ole yksittäiset ihmiset tai heidän oikeutensa, vaan yhteisöjen kyky säilyttää toimintakykynsä ja hyvinvointinsa muuttuvissa olosuhteissa.

Tällainen painotus heijastaa laajempaa arktisen tutkimuksen perinnettä, jossa sosiaalinen kestävyys on usein ymmärretty yhteisöjen elinvoimaisuuden, kulttuurisen jatkuvuuden ja resilienssin kautta (Larsen & Fondahl 2015, 15–22; Petrov ym. 2017, 842–845). Samalla yhteisölähtöinen näkökulma voi jättää vähemmälle huomiolle yhteisöjen sisäiset erot sekä sen, miten hyvinvoinnin mahdollisuudet jakautuvat eri väestöryhmien välillä. Sosiaalinen kestävyys rakentuu tällöin ensisijaisesti yhteisöjen selviytymiskykynä eikä yksilöllisten oikeuksien tai yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Reykjavikin ministerijulistus jatkaa pitkälti samaa linjaa. Julistuksessa jäsenvaltiot sitoutuvat edistämään ”arktisten asukkaiden ja yhteisöjen terveyttä ja hyvinvointia” (Arctic Council 2021, 2). Hyvinvointi määrittyy jälleen koko arktista väestöä koskevaksi tavoitteeksi ilman tarkempaa erittelyä erilaisista väestöryhmistä tai niiden erityistarpeista. Hyvinvointi rakentuu universaalina käsitteenä, jonka oletetaan koskevan kaikkia arktisen alueen asukkaita samalla tavalla.

Politiikkadokumenteissa rakentuva käsitys arktisesta väestöstä näyttäytyykin pitkälti yhtenäisenä kokonaisuutena. Hyvinvointiin ja osallisuuteen viitataan useimmiten koko arktista väestöä koskevinä tavoitteina ilman tarkempaa erittelyä siitä, miten erilaiset yhteiskunnalliset asemat, toimintakyvyt tai elämäntilanteet voivat vaikuttaa mahdollisuuksiin osallistua yhteiskuntaan. Tällainen universaali politiikkapuhe voi edistää yhteisten tavoitteiden rakentamista, mutta samalla se voi tehdä vähemmän näkyviksi ne erot, jotka liittyvät esimerkiksi vammaisuuteen, ikään, sukupuoleen tai muuten yhteiskunnalliseen asemaan. Näin sosiaalinen kestävyys rakentuu ensisijaisesti koko väestöä koskevana tavoitteena eikä eri väestöryhmien erilaisten kokemusten kautta.

Tämä havainto on kiinnostava suhteessa sosiaalisen kestävyyslaajempiin määritelmiin, joissa korostuvat hyvinvoinnin lisäksi osallisuus, yhdenvertaisuus ja mahdollisuuksien tasapuolinen jakautuminen (THL 2025). Aineistossa hyvinvointi ja yhteisöjen elinvoimaisuus saavat huomattavan paljon huomiota, mutta yhdenvertaisuuteen liittyvät kysymykset jäävät selvästi vähemmälle. Dokumentit puhuvat hyvinvoinnista yleisellä tasolla, mutta harvemmin siitä, miten hyvinvoinnin mahdollisuudet jakautuvat tai millaisia osallistumisen esteitä eri väestöryhmät voivat kohdata.

Euroopan unionin arktinen politiikka täydentää kuvaa sosiaalisesta kestävyydestä tuomalla aineistoon inklusiivisuuden käsitteen. Strategiassa korostetaan tavoitetta edistää ”inklusiivisuutta, kestävyyttä ja resilienssiä” (European Commission 2021, 3). Toisin kuin Arktisen neuvoston ministerijulistuksissa, EU:n politiikassa sosiaalinen kestävyys kytkeytyy näkyvämmiin osallistumiseen ja inklusiivisuuteen. Samalla myös tässä dokumentissa inklusiivisuus jää käsitteellisesti avoimeksi, sillä strategiassa ei tarkemmin määritellä, keitä inklusiivisen kehityksen tulisi erityisesti koskea tai millä tavoin osallistumisen esteitä tulisi purkaa.

Tarkastelluissa dokumenteissa sosiaalinen kestävyys näyttäytyy ennen kaikkea välineenä arktisten yhteisöjen vakauden, hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamiseksi. Sosiaaliset kysymykset kytetään tyypillisesti terveyteen, koulutukseen, palveluihin sekä yhteisöjen sopeutumiskykyyn, kun taas yksilöllisiin oikeuksiin liittyvät näkökulmat jäävät vähäisemmälle huomiolle. Tämä viittaa siihen, että sosiaalisen kestävyyslaajempi tehtävänä ei ole määritellä eri väestöryhmien asemaa, vaan tukea arktisen alueen yleistä kehitystä ja hyvinvointia. Sosiaalinen kestävyys

näyttäytyy siten enemmän hallinnan tavoitteena kuin yhteiskunnallisten erojen tarkastelun välineenä.

Sosiaalinen kestävyys näyttäytyy aineistossa myös hallinnan välineenä, jonka kautta erilaisia yhteiskunnallisia tavoitteita voidaan yhdistää osaksi yhteistä arktisen kehittämisen viitekehystä. Hyvinvointiin, terveyteen, koulutukseen, osallisuuteen ja yhteisöjen resilienssiin liittyvät tavoitteet rakentuvat osaksi samaa kestävyyspuhetta, jolloin sosiaalinen kestävyys toimii kokoavana politiikkakäsitteenä. Samalla käsitteen laajuus voi kuitenkin hämärtää sitä, millaiset oikeuskysymykset tai eriarvoisuuden muodot vaatisivat tarkempaa poliittista huomiota. Sosiaalinen kestävyys ei tällöin ainoastaan kuvaa tavoiteltavaa tulevaisuutta, vaan myös järjestää ja priorisoi sitä, millaisia sosiaalisia kysymyksiä arktisessa hallinnassa pidetään merkityksellisinä.

Dokumenttien välillä on kuitenkin havaittavissa painotuseroja siinä, miten sosiaalinen kestävyys määrittyy. Fairbanksin ja Reykjavikin ministerijulistuksissa painottuvat erityisesti yhteisöjen hyvinvointi, terveys ja resilienssi, kun taas Euroopan unionin strategiassa sosiaalinen kestävyys yhdistyy selvemmin osallistumiseen, inklusiivisuuteen ja yhteiskunnalliseen kehittämiseen. Dokumenttien väliset erot liittyvät kuitenkin ennen kaikkea painotuksiin eivätkä sosiaalisen kestävyuden peruslogiikkaan. Kaikissa tarkastelluissa dokumenteissa sosiaalinen kestävyys rakentuu ensisijaisesti kollektiivisena ja yhteisöllisenä tavoitteena, mikä jättää yksilöllisiin oikeuksiin liittyvät näkökulmat suhteellisen vähäiselle huomiolle.

Yhteisöjen korostuminen ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki yhteisöjen jäsenet näkyisivät politiikkapuheessa samalla tavoin. Dokumentit puhuvat usein arktisista yhteisöistä yhtenäisinä toimijoina, jolloin yhteisöjen sisäiset erot jäävät vähemmälle huomiolle. Tällainen lähestymistapa voi vahvistaa kuvaa yhteisestä arktisesta hyvinvoinnista, mutta samalla se voi tehdä näkymättömiksi ne tekijät, jotka vaikuttavat eri väestöryhmien mahdollisuuksiin osallistua yhteiskuntaan tai hyötyä hyvinvointia edistävästä toimista. Näin yhteisöllinen näkökulma voi paradoksaalisesti sekä vahvistaa sosiaalisen kestävyuden tavoitetta että rajata sitä, millaisia eriarvoisuuden kysymyksiä politiikkapuheessa tunnistetaan.

Sosiaalisen kestävyuden rakentuminen ensisijaisesti yhteisöllisen hyvinvoinnin ja alueellisen kehityksen kautta vaikuttaa samalla siihen, millaiset yhteiskunnalliset kysymykset näyttäytyvät arktisessa hallinnassa poliittisesti merkityksellisinä. Kun hyvinvointi määritellään laajojen yhteisöllisten tavoitteiden kautta, huomio kohdistuu

helposti alueiden elinvoimaisuuteen, palvelurakenteisiin ja yhteisöjen selviytymiskykyyn. Tällöin yksilölliset oikeudet ja eriarvoisuuden kokemukset voivat jäädä toissijaisiksi suhteessa yhteisöllisiin kehitystavoitteisiin.

Diskursiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna sosiaalisen kestävyyspolitiikkapuhe ei siten ainoastaan kuvaa arktisen alueen hyvinvointia, vaan myös rajaa sitä, millaisia sosiaalisia kysymyksiä arktisessa hallinnassa pidetään keskeisinä (Fairclough 2010, 7–11; Bacchi 2009, 1–6). Tämä näkyy erityisesti siinä, että dokumenteissa korostuvat yhteisöjen resilienssi ja alueellinen kehitys, kun taas yhdenvertaisuuteen, saavutettavuuteen ja yksilöllisiin oikeuksiin liittyvät näkökulmat jäävät huomattavasti vähemmälle huomiolle.

Havainto tukee Vallancen ym. (2011, 344–347) sekä Murphyn (2012, 16–20) näkemystä sosiaalisesta kestävydestä käsitteellisesti joustavana politiikkakäsitteenä. Aineistossa sosiaalinen kestävyys näyttäytyy laajana ja lähtökohtaisesti myönteisenä tavoitteena, jonka sisältö rakentuu hyvinvoinnin, resilienssin, osallisuuden ja kestävä kehityksen ympärille. Samalla käsitteen avoimuus jättää pitkälti määrittelemättä sen, miten erilaiset väestöryhmät sijoittuvat sosiaalisen kestävyyspiiriin ja millaiset oikeudet tai osallistumismahdollisuudet nähdään sen kannalta keskeisiksi.

Aineiston perusteella sosiaalinen kestävyys rakentuu ennen kaikkea kehityspoliittisena eikä oikeusperustaisena käsitteenä. Dokumenteissa korostuvat yhteisöjen hyvinvointi, palvelut, terveys ja alueellinen kehitys, kun taas yksilölliset oikeudet jäävät vähemmälle huomiolle. Tämä ei tarkoita, että oikeusnäkökulmat olisivat aineistossa kokonaan poissa, mutta ne näyttäytyvät pikemminkin implisiittisinä oletuksina kuin eksplisiittisesti määriteltynä tavoitteina. Sosiaalisen kestävyysdiskurssi rakentuu siten enemmän hyvinvoinnin edistämisen kuin oikeuksien toteutumisen ympärille.

Tutkimuskysymyksen näkökulmasta keskeistä on, että sosiaalisen kestävyyspolitiikan määritelmät rakentuvat aineistossa pääosin ilman viittauksia erityisiin oikeusryhmiin tai saavutettavuuteen liittyviin kysymyksiin. Vaikka hyvinvointi ja osallisuus ovat näkyvä osa sosiaalisen kestävyyspolitiikkapuhetta, niiden yhteyttä vammaisten henkilöiden oikeuksiin tai yhdenvertaiseen osallistumiseen ei juurikaan tehdä näkyväksi. Tämä havainto muodostaa tärkeän lähtökohdan myöhemmälle

tarkastelulle siitä, millaiset toimijat tunnistetaan osaksi arktisen hallinnan politiikkapuhetta ja millaiset näkökulmat jäävät sen ulkopuolelle.

Kokonaisuutena tarkasteltuna sosiaalinen kestävyys rakentuu aineistossa laajaksi ja lähtökohtaisesti myönteiseksi tavoitteeksi, jonka sisälle sisältyvät erot väestöryhmien välillä jäävät suurelta osin tarkastelematta. Sosiaalinen kestävyys näyttäytyy ennen kaikkea yhteisöllisen hyvinvoinnin, resilienssin ja alueellisen kehityksen viitekehyksenä eikä yksityiskohtaisesti määriteltynä oikeusperustaisena käsitteenä. Samalla analyysi osoittaa, että sosiaalisen kestävyuden merkitys ei muodostu ainoastaan siitä, mitä käsite sisältää, vaan myös siitä, mitä se jättää määrittelemättä. Juuri tämä käsitteellinen avoimuus tekee mahdolliseksi sekä sosiaalisen kestävyuden laajan poliittisen hyväksyttävyyden että myöhemmin tarkasteltavat diskursiiviset katvealueet. Tästä syystä sosiaalisen kestävyuden määrittäminen muodostaa keskeisen lähtökohdan sekä yhteisöllisen toimijuuden rakentumisen että vammaisten henkilöiden oikeuksien näkyvyyden analysoimiselle arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa.

4.2 Yhteisöllinen arktinen toimijuus

Analyysin perusteella arktisen hallinnan politiikkadokumentit rakentavat sosiaalista kestävyyttä vahvasti yhteisöllisen toimijuuden kautta. Arktisen alueen tulevaisuus, hyvinvointi ja kehitys esitetään ennen kaikkea valtioiden, alkuperäiskansojen, paikallisyhteisöjen ja muiden kollektiivisten toimijoiden yhteisenä hankkeena. Yksittäiset ihmiset tai heidän erityiset asemansa jäävät aineistossa huomattavasti vähäisemmälle huomiolle. Toimijuus rakentuu siten ennen kaikkea ryhmien, yhteisöjen ja instituutioiden ominaisuutena eikä yksilöllisenä toimintakykynä tai osallistumisena.

Fairbanksin ministerijulistuksessa arktisen yhteistyön keskeisiksi toimijoiksi määrittyvät jäsenvaltiot, alkuperäiskansojen edustajat sekä arktiset yhteisöt (Arctic Council 2017). Dokumentissa viitataan toistuvasti ”arktinen yhteisö” ja ”arktiset ihmiset” -käsitteisiin, mikä rakentaa kuvaa arktisesta alueesta yhteisöllisenä kokonaisuutena. Toimijuus ymmärretään ensisijaisesti ryhmien ja yhteisöjen kautta eikä yksilöllisenä ilmiönä. Samalla politiikkapuhe tuottaa kuvaa arktisesta alueesta yhteisten tavoitteiden ja yhteisen tulevaisuuden tilana, jossa erilaiset toimijat osallistuvat kestävänsä kehityksen edistämiseen kollektiivisina toimijoina.

Erityisen näkyvä asema aineistossa annetaan alkuperäiskansoille. Fairbanksin ja Reykjavikin ministerijulistukset korostavat alkuperäiskansojen osallistumista Arktisen neuvoston toimintaan sekä tunnistavat heidän asemansa osana arktista hallintaa (Arctic Council 2017; Arctic Council 2021). Alkuperäiskansat eivät siten näyttäyty ainoastaan politiikan kohteina, vaan myös institutionaalisesti tunnustettuina toimijoina. Tämä heijastaa Arktisen neuvoston erityisluonnetta kansainvälisenä yhteistyöfoorumina, jossa alkuperäiskansojen pysyvien osallistujien asema on poikkeuksellisen vahva verrattuna muihin kansainvälisiin instituutioihin (Young 2016, 102–108; Exner-Pirot & Murray 2017, 73–82).

Alkuperäiskansojen näkyvyys osoittaa samalla, että politiikkadokumentit kykenevät tunnistamaan ja nimeämään tiettyjä väestöryhmiä silloin, kun niiden asema nähdään institutionaalisesti tai poliittisesti merkityksellisenä. Tämä havainto on tutkimuksen kannalta tärkeä, sillä se osoittaa, ettei toimijuuden näkyvyys aineistossa jakaudu sattumanvaraisesti. Päinvastoin dokumentit tekevät aktiivisesti näkyviksi sellaisia toimijoita, joiden osallistuminen nähdään arktisen hallinnan kannalta keskeisenä. Toimijuus rakentuu siten osittain sen perusteella, millaisia toimijoita arktisessa hallinnassa pidetään legitiimeinä osallistujina.

Myös Reykjavikin ministerijulistus jatkaa pitkälti samaa linjaa. Dokumentissa korostetaan arktisten asukkaiden, yhteisöjen ja alkuperäiskansojen merkitystä alueen kestävän kehityksen edistämisessä (Arctic Council 2021). Samalla arktinen väestö rakentuu suhteellisen yhtenäisenä kokonaisuutena, jonka tarpeet ja tavoitteet esitetään pitkälti yhteisinä. Yksittäisten väestöryhmien väliset erot jäävät taka-alalle. Toimijuuden näkökulmasta huomio kohdistuu ennen kaikkea yhteisöjen kykyyn osallistua ja vaikuttaa, kun taas yksilöiden erilaiset lähtökohdat tai osallistumisen esteet jäävät vähäisemmälle huomiolle.

Euroopan unionin arktinen strategia tarjoaa hieman laajemman kuvan toimijuudesta. Strategiassa nostetaan esiin paikallisyhteisöjen ja alkuperäiskansojen lisäksi muun muassa nuoret, tutkimusorganisaatiot, yritykset ja kansalaisyhteiskunnan toimijat (European Commission 2021, 7–10). Toimijajoukko on siten monipuolisempi kuin Arktisen neuvoston ministerijulistuksissa. Strategia rakentaa kuvaa arktisesta kehittämisestä laajana yhteiskunnallisena hankkeena, johon osallistuu useita erilaisia toimijoita eri yhteiskunnan tasoilta. Tästä huolimatta myös EU:n strategiassa

toimijuus rakentuu pääasiassa kollektiivisten ryhmien kautta, eikä yksittäisten ihmisten kokemuksia tai erityisiä tarpeita juuri käsitellä.

Dokumenttien välinen vertailu osoittaa, että toimijuuden rakentumisessa on institutionaalisia eroja. Arktisen neuvoston ministerijulistuksissa korostuvat valtiot, alkuperäiskansat ja arktiset yhteisöt, kun taas Euroopan unionin strategiassa näkyväksi tehdään laajempi joukko yhteiskunnallisia toimijoita. Ero heijastaa osaltaan organisaatioiden erilaisia tehtäviä ja toimintatapoja. Kaikille tarkastelluille dokumenteille on kuitenkin yhteistä se, että toimijuus ymmärretään ensisijaisesti kollektiivisena eikä yksilöllisenä ilmiönä. Sosiaalinen kestävyys rakentuu siten ennen kaikkea yhteisöjen, organisaatioiden ja instituutioiden osallistumisen kautta.

Toimijuuden rakentuminen liittyy läheisesti myös siihen, miten sosiaalinen kestävyys ymmärretään arktisessa hallinnassa. Kun sosiaalisen kestävyuden keskeisiksi toimijoiksi määrittyvät valtiot, alkuperäiskansat ja yhteisöt, rakentuu samalla käsitys siitä, kenellä on mahdollisuus osallistua kestävä kehityksen tavoitteiden määrittelyyn. Sosiaalinen kestävyys ei siten näyttäydy pelkästään hyvinvointiin liittyvänä tavoitteena, vaan myös kysymyksenä siitä, ketkä tunnustetaan arktisen hallinnan legitiimeiksi toimijoiksi.

Toimijuuden rakentuminen politiikkadokumenteissa ei ole neutraalia, vaan liittyy myös vallan ja näkyvyyden kysymyksiin. Diskursiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna dokumentit eivät ainoastaan kuvaa olemassa olevia toimijoita, vaan myös rakentavat käsityksiä siitä, ketkä nähdään legitiimeinä osallistujina arktisessa yhteistyössä (Fairclough 2010, 7–11). Toimijoiden nimeäminen on samalla vallankäyttöä, sillä näkyviksi tehdyt toimijat saavat myös mahdollisuuden osallistua poliittiseen keskusteluun ja vaikuttaa siihen, millaisia kysymyksiä arktisessa hallinnassa pidetään tärkeinä. Toimijuuden näkyvyys voidaan siten ymmärtää myös poliittisen tunnustamisen muotona.

Tämä näkyy aineistossa erityisesti siinä, että alkuperäiskansat, paikallisyhteisöt ja valtiot saavat selkeästi määritellyn aseman osana arktista hallintaa, kun taas monet muut ryhmät jäävät yleisten väestöä koskevien käsitteiden alle. Näin politiikkapuhe tuottaa samalla myös hierarkioita näkyvien ja näkymättömien toimijoiden välille. Sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta tämä on merkittävää, koska toimijoiden näkyvyys vaikuttaa siihen, millaiset oikeudet, tarpeet ja osallistumisen muodot tunnustetaan osaksi arktista politiikkaa.

Aineiston perusteella toimijuuden näkyvyys ei jakaudu tasaisesti eri väestöryhmien välillä. Siinä missä alkuperäiskansat tunnustetaan toistuvasti omana toimijaryhmänään, monet muut ryhmät esiintyvät korkeintaan osana yleisiä väestöä tai yhteisöjä koskevia ilmaisuja. Tämä viittaa siihen, että politiikkadokumentit eivät ainoastaan rakenna toimijuutta, vaan myös erottelevat näkyviä ja vähemmän näkyviä toimijoita. Näkyvyys ei kuitenkaan välttämättä tarkoita suurempaa vaikutusvaltaa eikä näkymättömyys automaattisesti tietoista ulossulkemista. Se kertoo ennen kaikkea siitä, millaisia toimijoita politiikkadokumenteissa pidetään tarkastelun arvoisina ja poliittisesti merkityksellisinä.

Diskursiivisen politiikantutkimuksen näkökulmasta havainto on merkittävä, sillä politiikkadokumentit eivät ainoastaan kuvaa yhteiskunnallisia toimijoita, vaan myös määrittelevät, ketkä tunnustetaan poliittisesti merkityksellisiksi (Fairclough 2010, 7–11; Bacchi 2009, 1–6). Aineistossa tämä näkyy erityisen selvästi alkuperäiskansojen kohdalla, sillä heidän asemansa tehdään eksplisiittisesti näkyväksi sekä oikeuksien haltijoina että aktiivisina toimijoina. Samalla muiden ryhmien näkyvyys jää huomattavasti vähäisemmäksi.

Tutkimuskysymyksen näkökulmasta keskeistä on, että toimijuuden rakentuminen tapahtuu aineistossa pääasiassa kollektiivisten toimijoiden kautta. Vaikka dokumentit korostavat osallistumista, yhteistyötä ja osallisuutta, ne käsittelevät huomattavasti vähemmän sitä, millaiset yksilölliset osallistumisen mahdollisuudet tai esteet voivat vaikuttaa eri väestöryhmien asemaan. Näin toimijuus rakentuu ennen kaikkea yhteisöllisenä ja institutionaalisenä ilmiönä.

Kokonaisuutena tarkasteltuna aineisto rakentaa sosiaalista kestävyyttä vahvasti yhteisöllisen toimijuuden kautta. Keskeisiksi toimijoiksi määrittyvät valtiot, alkuperäiskansat, paikallisyhteisöt sekä muut kollektiiviset ryhmät. Tällainen toimijuuden rakentuminen vahvistaa yhteisöllistä näkökulmaa arktiseen kestävyYTEEN, mutta samalla se herättää kysymyksen siitä, millaiset ihmisryhmät jäävät politiikkadokumenteissa vähemmän näkyvään asemaan. Juuri tästä näkökulmasta tarkasteltuna toimijuuden rakentuminen muodostaa tärkeän lähtökohdan seuraavassa alaluvussa tarkasteltaville sosiaalisen kestävyYDEN diskursiivisille katvealueille. Valtiot, alkuperäiskansat, paikallisyhteisöt ja arktiset asukkaat määrittyvät dokumenteissa keskeisiksi toimijoiksi, joiden kautta sosiaalista kestävyYTTÄ edistetään.

Tämä ei välttämättä ole yllättävää, sillä arktinen hallinta on luonteeltaan valtioiden ja yhteisöjen välistä yhteistyötä korostava hallintajärjestelmä. Samalla toimijuuden rakentuminen kollektiivisten kategorioiden kautta vaikuttaa siihen, millaiset oikeudet ja osallistumisen kysymykset tulevat näkyviksi politiikkapuheessa. Kun huomio kohdistuu ensisijaisesti yhteisöihin, yksilöllisiin oikeuksiin liittyvät näkökulmat voivat jäädä vähemmälle huomiolle. Tämä auttaa osaltaan ymmärtämään myös sitä, miksi vammaisten henkilöiden oikeudet eivät nouse aineistossa näkyvästi esiin, vaikka osallisuutta ja yhdenvertaisuutta korostetaan useissa yhteyksissä.

4.3 Diskursiiviset katvealueet

Aikaisemmissa analyysiluvuissa on osoitettu, että sosiaalinen kestävyys rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa ennen kaikkea yhteisöllisen hyvinvoinnin, resilienssin ja alueellisen kehityksen kautta. Samalla dokumentit tunnistavat useita kollektiivisia toimijoita, kuten valtiot, alkuperäiskansat, paikallisyhteisöt ja muut arktisen yhteistyön kannalta keskeiset ryhmät. Diskursiivisen politiikantutkimuksen näkökulmasta yhtä merkittävää kuin se, mitä dokumenteissa sanotaan, on kuitenkin myös se, mitä niissä jätetään sanomatta. Politiikkadokumenteissa esiintyvät poissaolot ja hiljaisuudet vaikuttavat siihen, millaiset toimijat, oikeudet ja yhteiskunnalliset kysymykset tunnistetaan poliittisesti merkityksellisiksi (Bacchi 2009, 2–5).

Tässä tutkimuksessa diskursiivisella katvealueella tarkoitetaan sellaisia toimijoita, kokemuksia tai yhteiskunnallisia kysymyksiä, jotka jäävät politiikkapuheessa vähäiselle huomiolle tai kokonaan nimeämättä siitä huolimatta, että ne liittyvät tarkasteltavaan politiikkatavoitteeseen. Katvealue ei siten tarkoita täydellistä poissaoloa yhteiskunnallisesta todellisuudesta, vaan pikemminkin rajallista näkyvyyttä politiikkadokumenteissa. Katvealueiden tarkastelu mahdollistaa sen analysoimisen, millaisia sosiaalisen kestävyysuuden ulottuvuuksia politiikkadokumenteissa tunnistetaan ja millaisia jää niiden ulkopuolelle.

Aineiston keskeinen havainto on, että vammaiset henkilöt eivät esiinny tarkastelluissa politiikkadokumenteissa käytännössä lainkaan. Fairbanksin ministerijulistuksessa (Arctic Council 2017), Reykjavikin ministerijulistuksessa (Arctic Council 2021) eikä Euroopan unionin arktisessa strategiassa (European Commission 2021) viitata eksplisiittisesti vammaisiin henkilöihin, esteettömyyteen tai saavutettavuuteen osana

arktisen alueen kehittämistä. Havainto on merkittävä erityisesti siksi, että dokumenteissa korostetaan laajasti hyvinvointia, osallisuutta, inklusiivisuutta ja sosiaalista kestävyyttä.

Vammaisten henkilöiden poissaolo ei näyttäydy aineistossa suoraviivaisena poissulkemisena. Diskursiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna kyse näyttää pikemminkin olevan siitä, ettei vammaisuutta tunnisteta omaksi politiikkakategoriakseen osana arktista hallintaa. Dokumentit rakentavat kuvaa arktisesta väestöstä suhteellisen yhtenäisenä kokonaisuutena, jonka hyvinvointia pyritään edistämään yleisillä politiikkatavoitteilla. Tällaisessa lähestymistavassa väestöryhmien väliset erot sekä erilaiset osallistumisen esteet jäävät helposti takalalle.

Bacchin (2009, 1–6) mukaan politiikkadokumenttien analyysissä on tärkeää tarkastella myös sitä, millaisia kysymyksiä jätetään ongelmanmäärittelyn ulkopuolelle. Tästä näkökulmasta vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys ei ole pelkästään kuvaus dokumenttien sisällöstä, vaan se kertoo myös siitä, millaisia sosiaalisen kestävyyden kysymyksiä arktisessa hallinnassa pidetään poliittisesti merkityksellisinä. Kun saavutettavuuteen, esteettömyyteen tai vammaisten henkilöiden osallisuuteen liittyviä kysymyksiä ei nosteta erikseen esiin, ne jäävät osaksi yleistä hyvinvointi- ja kehityspuhetta ilman omaa poliittista näkyvyyttään.

Vammaisten henkilöiden poissaolo tarkastelluista politiikkadokumenteista ei näyttäydy täysin yksittäisenä havaintona. Myös arktisen sosiaalisen kestävyyden keskeiset viitekehykset, kuten Arctic Human Development Report (AHDR) ja Arctic Social Indicators (ASI), käsittelevät hyvinvointia, osallistumista, koulutusta, terveyttä, kulttuurista jatkuvuutta ja yhteisöjen elinvoimaisuutta ilman, että vammaisuus muodostaisi niissä erillistä tarkastelun kohdetta (Larsen & Fondahl 2015; Larsen ym. 2010). Näin ollen tutkimuksen havainto voidaan nähdä osana laajempaa arktisen sosiaalisen kestävyyden keskustelua, jossa tietyt väestöryhmät jäävät helposti yleisten hyvinvointi- ja yhteisöpuheiden varjoon. Vammaisten henkilöiden näkymättömyys ei siten näyttäisi liittyvän ainoastaan yksittäisiin politiikkadokumentteihin, vaan myös siihen, miten arktisen sosiaalisen kestävyyden keskeisiä kysymyksiä on perinteisesti määritelty ja jäsennetty tutkimuksessa.

Havainto korostuu verrattaessa vammaisten henkilöiden asemaa alkuperäiskansojen näkyvyyteen aineistossa. Sekä Fairbanksin että Reykjavikin ministerijulistuksissa

alkuperäiskansat tunnistetaan eksplisiittisesti osaksi arktista hallintaa, ja heidän osallistumisensa nähdään keskeisenä osana alueen kehittämistä (Arctic Council 2017, 2; Arctic Council 2021, 1, 6). Myös Euroopan unionin strategiassa alkuperäiskansojen oikeuksiin ja osallistumiseen viitataan useissa kohdissa (European Commission 2021, 3, 8–10). Alkuperäiskansat rakentuvat näin sekä erityisryhmäksi että aktiiviseksi poliittiseksi toimijoiksi.

Vertailun tarkoituksena ei kuitenkaan ole rinnastaa alkuperäiskansojen ja vammaisten henkilöiden oikeudellista asemaa toisiinsa. Alkuperäiskansojen näkyvyys liittyy osaltaan niiden erityiseen asemaan kansainvälisessä oikeudessa sekä Arktisen neuvoston institutionaaliseen rakenteeseen. Vertailu on kuitenkin hyödyllinen, koska se osoittaa, että politiikkadokumentit kykenevät tunnistamaan ja nimeämään tiettyjä väestöryhmiä silloin, kun niiden asema nähdään poliittisesti merkityksellisenä. Näin ollen kysymys ei näyttäisi olevan siitä, etteivät politiikkadokumentit voisi huomioida erityisryhmiä, vaan siitä, ettei vammaisuutta hahmoteta osaksi arktisen hallinnan keskeisiä sosiaalisia kysymyksiä.

Tämä havainto osoittaa, ettei politiikkadokumenteissa tapahtuva näkyväksi tekeminen ole neutraalia tai sattumanvaraista. Faircloughin (2010, 7–11) mukaan diskurssit eivät ainoastaan kuvaa todellisuutta, vaan myös määrittävät sitä, millaiset toimijat ja näkökulmat nähdään poliittisesti merkityksellisinä. Tarkastellussa aineistossa sosiaalinen kestävyys rakentuu ennen kaikkea yhteisöllisen hyvinvoinnin, resilienssin ja alueellisen kehityksen kautta, jolloin yksilölliset oikeudet ja saavutettavuuteen liittyvät kysymykset jäävät vähemmän näkyvään asemaan.

Tulosta voidaan tarkastella myös suhteessa Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen, joka korostaa yhdenvertaisuutta, saavutettavuutta ja täysimääräistä osallistumista yhteiskuntaan (YK 2006). Samat periaatteet ovat läheisesti yhteydessä myös sosiaalisen kestävyuden tavoitteisiin. Tästä huolimatta aineiston politiikkadokumentit eivät juuri kytke sosiaalista kestävyyttä saavutettavuuteen, esteettömyyteen tai vammaisten henkilöiden osallisuuteen.

Havainto on tutkimuksellisesti kiinnostava erityisesti siksi, että sosiaalinen kestävyys esitetään aineistossa keskeisenä arktisen hallinnan tavoitteena. Mikäli sosiaalinen kestävyys ymmärretään osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin edistämisenä, herättää vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys kysymyksen

siitä, kuinka kattavasti sosiaalisen kestävyyspolitiikkapuhe tunnistaa erilaisia osallistumisen edellytyksiä ja esteitä. Näin tarkasteltuna kyse ei ole ainoastaan yhden väestöryhmän näkyvyydestä, vaan sosiaalisen kestävyyspolitiikan sisällöllisistä rajoista.

Arktisen alueen erityisolosuhteet tekevät saavutettavuuteen ja osallisuuteen liittyvistä kysymyksistä myös käytännöllisesti merkittäviä. Harva asutus, pitkät välimatkat, palvelujen keskittyminen sekä ilmasto-olosuhteet voivat vaikuttaa siihen, kuinka yhdenvertaisesti erilaiset väestöryhmät kykenevät osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan, palveluihin ja päätöksentekoon. Tästä näkökulmasta saavutettavuus ei liity ainoastaan yksittäisiin oikeuskysymyksiin, vaan laajemmin siihen, miten sosiaalinen kestävyys ja hyvinvointi voivat toteutua arktisella alueella (Larsen & Fondahl 2015; Petrov ym. 2017).

Saavutettavuuden kehittämistä voidaan tarkastella myös yhteisöjen resilienssiä vahvistavana tekijänä. Mikäli palvelut, tieto, osallistumiskanavat ja yhteiskunnalliset rakenteet ovat saavutettavia mahdollisimman laajalle joukolle ihmisiä, yhteisöjen kyky vastata sosiaalisiin, ympäristöllisiin ja taloudellisiin muutoksiin voi vahvistua. Tällöin saavutettavuus ei näyttäydy ainoastaan yksittäisten väestöryhmien tarpeena, vaan osana laajempaa yhteiskunnallista toimintakykyä ja sosiaalista kestävyyttä. Erityisesti arktisella alueella, jossa yhteisöjen resilienssiä korostetaan usein politiikkadokumenteissa, saavutettavuuden huomioiminen voisi muodostaa yhden keinon vahvistaa myös yhteisöjen yhdenvertaista osallistumiskykyä muuttuvissa olosuhteissa (Petrov ym. 2017; Jodoin ym. 2020).

Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että vammaiset henkilöt jäävät usein näkymättömiksi sellaisissa politiikkadokumenteissa, jotka pyrkivät puhuttelemaan väestöä yleisellä tasolla (Shakespeare 2014, 54–59). Hollerin (2024) mukaan vammaisuus muodostaa oman poliittisen ja institutionaalisen kategoriansa, jonka näkyvyys ei synny automaattisestiyleisten yhdenvertaisuus- tai hyvinvointitavoitteiden kautta. Tämä tarjoaa yhden mahdollisen tulkinnan myös tämän tutkimuksen aineistolle. Vaikka sosiaalinen kestävyys esitetään kaikkia koskevana tavoitteena, dokumentit eivät tarkastele sitä niiden ryhmien näkökulmasta, jotka voivat kohdata erityisiä osallistumisen tai saavutettavuuden esteitä.

Aineiston perusteella sosiaalisen kestävyyspolitiikan diskursiivinen katve ei näyttäisi liittyvän yksittäisten oikeuksien vastustamiseen tai tiettyjen ryhmien tietoiseen

ulossulkemiseen. Pikemminkin kyse näyttää olevan siitä, että sosiaalisen kestävyyspolitiikan rakentuu yhteisöjen, alueiden ja kollektiivisten toimijoiden ympärille tavalla, jossa vammaisuus ei muodostu omaksi tunnistetuksi politiikkakategoriaksi. Tällöin vammaiset henkilöt sisältyvät implisiittisesti yleiseen väestöön, mutta heidän asemaansa tai mahdollisia osallistumisen esteitä ei tarkastella erikseen. Näkymättömyys näyttäytyy siten ennen kaikkea tunnistamisen puutteena eikä suoraviivaisena poissulkemisena.

Tutkimuksen tavoitteena ei ole arvioida politiikkadokumenttien onnistumista tai epäonnistumista vammaisten henkilöiden oikeuksien toteuttamisessa. Sen sijaan analyysi osoittaa, että sosiaalisen kestävyysdiskurssi rakentuu aineistossa tavalla, jossa yhteisöt, alueet ja kollektiiviset toimijat saavat huomattavasti enemmän näkyvyyttä kuin yksilölliset oikeudet tai erityisryhmien asema.

Vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys aineistossa osoittaa samalla, että sosiaalisen kestävyyspolitiikan rakentuu osittain universaalien hyvinvointitavoitteiden varaan. Dokumentit puhuvat arktisen alueen väestöstä, yhteisöistä ja osallisuudesta yleisellä tasolla, jolloin oletuksena näyttäytyy suhteellisen yhtenäinen arktinen väestö. Tällainen universaali politiikkapuhe voi vahvistaa käsitystä siitä, että yleiset hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyvät tavoitteet koskevat kaikkia samalla tavalla.

Samalla vaarana on kuitenkin, että ne ryhmät, joiden osallistuminen yhteiskuntaan edellyttää erityistä saavutettavuutta, tukea tai institutionaalista tunnistamista, jäävät politiikkapuheessa vähemmän näkyviksi. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna vammaisten henkilöiden poissaolo ei ole ainoastaan yksittäinen havainto aineistosta, vaan liittyy laajemmin siihen, miten sosiaalisen kestävyysdiskurssi rakentaa käsitystä arktisen alueen väestöstä ja sen hyvinvoinnista (Fairclough 2010, 7–11; Holler 2024). Tällöin sosiaalinen kestävyys näyttäytyy helposti kaikkia koskevana ja lähtökohtaisesti neutraalina tavoitteena, vaikka erilaiset väestöryhmät voivat kohdata hyvin erilaisia osallistumisen edellytyksiä ja esteitä. Näin universaali hyvinvointipuhe voi samanaikaisesti sekä edistää inklusiota että tuottaa uusia näkymättömyyden muotoja.

Kokonaisuutena tarkasteltuna aineiston perusteella sosiaalisen kestävyysdiskurssi rakentuu kolmen toisiinsa liittyvän piirteen varaan. Ensinnäkin sosiaalinen kestävyys määrittyy yhteisöllisen hyvinvoinnin, resilienssin ja alueellisen kehityksen

kautta. Toiseksi toimijuus rakentuu pääasiassa kollektiivisten toimijoiden ympärille. Kolmanneksi nämä painotukset jättävät osan väestöryhmistä politiikkapuheessa vähemmän näkyvään asemaan. Vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys näyttäytyy tästä näkökulmasta yhtenä sosiaalisen kestävyuden diskursiivisena katvealueena, joka paljastaa, miten sosiaalisen kestävyuden rajat rakentuvat arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa. Samalla analyysi osoittaa, että sosiaalisen kestävyuden käsite ei ole neutraali tai itsestään selvä, vaan sen sisältö rakentuu politiikkadokumenteissa tehtyjen valintojen kautta. Se, ketkä tunnistetaan toimijoiksi ja ketkä jäävät nimeämättä, vaikuttaa siihen, millaisia sosiaalisen kestävyuden kysymyksiä pidetään arktisessa hallinnassa poliittisesti merkityksellisinä.

5. Tulokset ja pohdinta

5.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, miten sosiaalinen kestävyys määrittyy arktisen hallinnan keskeisissä politiikkadokumenteissa ja millaisen aseman tämä määrittely antaa vammaisten henkilöiden oikeuksille. Tutkimuskysymyksen näkökulmasta voidaan todeta, että sosiaalinen kestävyys rakentuu tarkastelluissa dokumenteissa ensisijaisesti yhteisöllisen hyvinvoinnin, resilienssin ja alueellisen kehityksen kautta. Vammaisten henkilöiden oikeudet eivät kuitenkaan muodostu näkyväksi osaksi tätä määrittelyä, vaan jäävät suurelta osin yleisten hyvinvointi- ja osallisuustavoitteiden sisään.

Tutkimuksen ensimmäinen keskeinen havainto liittyy sosiaalisen kestävyysmäärittymiseen. Tarkastelluissa dokumenteissa sosiaalinen kestävyys näyttäytyy laajana politiikkatavoitteena, joka yhdistyy hyvinvointiin, terveyteen, osallisuuteen sekä yhteisöjen kykyyn vastata arktisen alueen muutoksiin. Sosiaalisen kestävyys sisältöä ei kuitenkaan määritellä tarkasti, vaan se rakentuu useiden toisiinsa liittyvien teemojen kautta. Fairbanksin ja Reykjavikin ministerijulistuksissa korostuvat erityisesti yhteisöjen hyvinvointi ja resilienssi, kun taas Euroopan unionin arktisessa strategiassa näkyvät hieman selvemmin osallistumiseen ja inklusiivisuuteen liittyvät tavoitteet. Kaikille dokumenteille on kuitenkin yhteistä se, että sosiaalinen kestävyys määrittyy ennen kaikkea yhteisöllisenä eikä yksilöllisiin oikeuksiin perustuvana käsitteenä.

Toinen keskeinen havainto liittyy toimijuuden rakentumiseen. Aineistossa arktisen alueen kehitys esitetään ennen kaikkea valtioiden, alkuperäiskansojen, paikallisyhteisöjen ja muiden kollektiivisten toimijoiden yhteisenä hankkeena. Erityisen näkyvä asema annetaan alkuperäiskansoille, jotka rakentuvat sekä oikeuksien haltijoiksi että aktiivisiksi poliittisiksi toimijoiksi. Sen sijaan yksilölliset toimijat ja heidän mahdolliset osallistumisen esteensä jäävät aineistossa vähäisemmälle huomiolle. Toimijuus näyttäytyy siten ennen kaikkea yhteisöllisenä ja institutionaalisenä ilmiönä.

Kolmas ja tutkimuksen kannalta keskeisin havainto liittyy sosiaalisen kestävyysdiskursiivisiin katvealueisiin. Tarkastelluissa politiikkadokumenteissa ei käytännössä

viitata vammaisiin henkilöihin, saavutettavuuteen tai esteettömyyteen. Havainto on merkittävä erityisesti siksi, että dokumenteissa korostetaan laajasti hyvinvointia, osallisuutta ja inklusiivisuutta. Analyysin perusteella vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys ei kuitenkaan näyttäydy suoraviivaisena poissulkemisena, vaan pikemminkin seurauksena siitä, ettei vammaisuutta tunnisteta omaksi politiikkakategoriakseen osana arktista hallintaa.

5.2 Tulosten suhde aikaisempaan tutkimukseen

Tutkimuksen tulokset ovat monilta osin linjassa aikaisemman arktista sosiaalista kestävyyttä koskevan tutkimuksen kanssa. Arctic Human Development Reportissa sekä myöhemmässä tutkimuksessa sosiaalinen kestävyys on yhdistetty erityisesti yhteisöjen hyvinvointiin, kulttuuriseen jatkuvuuteen ja resilienssiin (Larsen & Fondahl 2015; Petrov ym. 2017). Myös tämän tutkimuksen aineistossa sosiaalinen kestävyys rakentuu ennen kaikkea näiden teemojen ympärille.

Tulokset tukevat myös aikaisempaa havaintoa siitä, että arktista sosiaalista kestävyyttä tarkastellaan usein yhteisötason ilmiönä. Huomio kohdistuu erityisesti yhteisöihin, alkuperäiskansoihin, alueelliseen kehitykseen ja palvelujen toimivuuteen, kun taas yksilöllisiin oikeuksiin liittyvät näkökulmat jäävät vähäisemmälle huomiolle (Larsen & Fondahl 2015; Petrov ym. 2017). Tarkastellut politiikkadokumentit näyttävät heijastavan samaa painotusta.

Tulokset ovat linjassa myös arktisen sosiaalisen kestävyuden keskeisten viitekehysten, Arctic Human Development Reportin (AHDR) ja Arctic Social Indicatorsin (ASI), kanssa. Näissä sosiaalinen kestävyys yhdistyy erityisesti hyvinvointiin, terveyteen, koulutukseen, kulttuuriseen jatkuvuuteen, osallistumiseen sekä yhteisöjen elinvoimaisuuteen (Larsen ym. 2010; Larsen & Fondahl 2015). Myös tämän tutkimuksen aineistossa sosiaalinen kestävyys rakentuu ennen kaikkea yhteisöllisen hyvinvoinnin, resilienssin ja alueellisen kehityksen ympärille. Tulokset tukevat siten aikaisempaa havaintoa siitä, että arktista sosiaalista kestävyyttä tarkastellaan usein yhteisötason ilmiönä, jossa huomio kohdistuu erityisesti yhteisöihin, alkuperäiskansoihin, alueelliseen kehitykseen ja palvelujen saatavuuteen. Yksilöllisiin oikeuksiin tai tiettyjen väestöryhmien asemaan liittyvät kysymykset jäävät tällaisessa lähestymistavassa usein vähemmälle huomiolle.

Tutkimuksen tulokset ovat yhteneviä myös vammaistutkimuksen havaintojen kanssa. Shakespeare (2014) on todennut, että vammaiset henkilöt jäävät usein näkymättömiksi sellaisissa politiikkadokumenteissa, jotka pyrkivät puhuttelemaan väestöä yleisellä tasolla. Hollerin (2024) mukaan vammaisuus muodostaa oman poliittisen ja institutionaalisen kategoriansa, jonka näkyvyys ei synny automaattisesti yleisten hyvinvointi- tai yhdenvertaisuustavoitteiden kautta. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat näitä havaintoja myös arktisen hallinnan kontekstissa.

Tutkimuksen keskeinen kontribuutio ei kuitenkaan ole osoittaa ainoastaan sitä, että vammaiset henkilöt puuttuvat yksittäisistä politiikkadokumenteista. Keskeisempi havainto liittyy siihen, miten sosiaalisen kestävyysajan rajat rakentuvat arktisen hallinnan politiikkapuheessa. Tulosten perusteella sosiaalinen kestävyys määrittyy ennen kaikkea yhteisöjen, alueiden ja kollektiivisten toimijoiden kautta, jolloin yksilöllisiin oikeuksiin ja tiettyjen väestöryhmien asemaan liittyvät kysymykset jäävät vähemmälle huomiolle. Näin tutkimus osoittaa, että sosiaalisen kestävyysajan politiikkapuhe ei ainoastaan kuvaa hyvinvointia ja osallisuutta, vaan myös määrittää sitä, ketkä tunnustetaan poliittisesti merkityksellisiksi toimijoiksi.

Tutkimus täydentää aikaisempaa kirjallisuutta siirtämällä huomion yhteisötason hyvinvoinnista politiikkadokumenttien tuottamiin näkyvyyden ja näkymättömyyden mekanismeihin. Siinä missä aikaisempi tutkimus on tarkastellut sosiaalista kestävyyttä pääasiassa yhteisöjen resilienssin, palveluiden ja alueellisen kehityksen näkökulmista (Larsen & Fondahl 2015; Petrov ym. 2017), tämä tutkimus osoittaa, että sosiaalisen kestävyysajan rakentumista voidaan analysoida myös sen kautta, ketkä tunnustetaan poliittisesti merkityksellisiksi toimijoiksi. Tulosten perusteella vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys ei näyttäisi olevan ainoastaan tarkasteltujen politiikkadokumenttien ominaisuus, vaan sama ilmiö on havaittavissa myös arktisen sosiaalisen kestävyysajan keskeisissä tutkimus- ja mittausskeuhyksissä (Larsen ym. 2010; Larsen & Fondahl 2015). Tämä viittaa siihen, että kyse ei välttämättä ole yksittäisten dokumenttien puutteesta, vaan laajemmasta tavasta jäsentää arktisen sosiaalisen kestävyysajan keskeisiä kysymyksiä. Tämän perusteella vammaisten henkilöiden asemaa voidaan tulkita yhtenä arktisen sosiaalisen kestävyysajan keskustelun diskursiivisista katvealueista. Näin tutkimus tuo arktisen hallinnan tutkimukseen näkökulman, jossa sosiaalinen kestävyys näyttäytyy myös poliittisen tunnustamisen ja näkyvyyden kysymyksenä.

Tutkimuksen tulokset eivät tarkoita, että vammaisten henkilöiden oikeudet olisivat ristiriidassa arktisen hallinnan tavoitteiden kanssa. Päinvastoin saavutettavuus, yhdenvertaisuus ja osallisuus liittyvät läheisesti niihin hyvinvoinnin ja sosiaalisen kestävyys tavoitteisiin, joita dokumenteissa korostetaan. Havainto liittyy pikemminkin siihen, ettei näitä kysymyksiä tehdä eksplisiittisesti näkyviksi osana arktisen hallinnan politiikkapuhetta. Tästä näkökulmasta tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että vammaisten henkilöiden asema muodostaa yhden arktisen sosiaalisen kestävyys keskustelun diskursiivisista katvealueista. Samalla tutkimus osoittaa, että sosiaalisen kestävyys käsitteen sisältö ei ole itsestään selvä, vaan rakentuu politiikkadokumenteissa tehtyjen valintojen kautta siitä, ketkä tehdään näkyviksi ja ketkä jäävät näkymättömiksi.

5.3 Sosiaalisen kestävyys rajat arktisessa hallinnassa

Tutkimuksen keskeinen teoreettinen havainto liittyy siihen, että sosiaalisen kestävyys käsite ei näyttäydy aineistossa neutraalina tai itsestään selvänä. Vaikka sosiaalinen kestävyys esitetään yleisesti tavoiteltavana päämääränä, politiikkadokumentit osallistuvat samalla sen määrittelyyn, mitä sosiaalisella kestävyysdellä tarkoitetaan ja ketkä tunnustetaan osaksi sitä.

Diskursiivisen politiikantutkimuksen näkökulmasta merkityksellistä ei ole ainoastaan se, mitä politiikkadokumenteissa sanotaan, vaan myös se, millaiset näkökulmat jäävät niiden ulkopuolelle (Bacchi 2009; Fairclough 2010). Tässä tutkimuksessa sosiaalisen kestävyys rajat rakentuvat erityisesti yhteisöllisen hyvinvoinnin, kollektiivisen toimijuuden ja alueellisen kehityksen ympärille. Samalla yksilöllisiin oikeuksiin, saavutettavuuteen ja erilaisten väestöryhmien osallistumismahdollisuuksiin liittyvät kysymykset jäävät vähemmän näkyviksi.

Tuloksia voidaan tarkastella myös suhteessa arktisen hallinnan erityisluonteeseen. Arktinen hallinta rakentuu monitasoisena yhteistyönä, jossa korostuvat valtioiden, kansainvälisten instituutioiden, alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen väliset suhteet. Tällaisessa toimintaympäristössä huomio kohdistuu helposti kollektiivisiin toimijoihin, mikä voi osaltaan selittää yksilötason oikeuksiin liittyvien kysymysten vähäistä näkyvyyttä aineistossa.

Tulosta ei kuitenkaan tule tulkita osoituksena siitä, että arktinen hallinta tietoisesti sulkisi vammaiset henkilöt ulkopuolelle. Pikemminkin analyysi viittaa siihen, että sosiaalisen kestävyyspolitiikkapuhe rakentuu tavalla, jossa arktinen väestö näyttäytyy suhteellisen yhtenäisenä kokonaisuutena. Tällaisessa universaalissa hyvinvointipuheessa erityisiä osallistumisen esteitä kohtaavat ryhmät voivat jäädä politiikkapuheesta näkymättömiksi ilman, että niitä aktiivisesti suljetaan ulos.

Tutkimuksen näkökulmasta keskeinen kysymys ei siten ole, toteutuvatko vammaisten henkilöiden oikeudet arktisella alueella käytännössä, vaan miten niiden asema rakentuu arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa. Analyysin perusteella vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys näyttäytyy ennen kaikkea tunnistamisen puutteena. Tämä havainto laajentaa aikaisempaa arktisen hallinnan tutkimusta tuomalla esiin yhden sosiaalisen kestävyyspolitiikan diskursiivisen katvealueen.

Tutkimuksen tuloksia tulee tarkastella suhteessa aineiston luonteeseen. Tarkastellut politiikkadokumentit ovat strategisia ja yleisellä tasolla laadittuja asiakirjoja, joiden tarkoituksena ei ole käsitellä kaikkia väestöryhmiä yksityiskohtaisesti. Juuri tästä syystä niiden analyysi on kuitenkin kiinnostavaa, sillä ne osoittavat, millaisia teemoja, toimijoita ja tavoitteita arktisen hallinnan keskeisimmillä politiikkatasoilla pidetään näkyvästi esillä.

Tutkimuksen rajaus kolmeen keskeiseen politiikkadokumenttiin mahdollisti syvällisen tarkastelun siitä, miten sosiaalista kestävyyttä rakennetaan arktisen hallinnan keskeisimmillä politiikkatasoilla. Samalla tutkimus ei pyri esittämään kattavaa kuvaa kaikista arktiseen alueeseen liittyvistä politiikkadokumenteista, vaan tarkastelee niitä asiakirjoja, joilla on merkittävä asema arktisen politiikan suuntaviivojen määrittelyssä.

Jatkotutkimuksessa olisi hyödyllistä tarkastella, toistuvatko tässä tutkimuksessa havaitut katvealueet myös alemmilla politiikkatasoilla, kuten terveys-, hyvinvointi- tai palvelustrategioissa. Tällainen vertailu voisi auttaa arvioimaan, liittyykö vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys erityisesti arktisen hallinnan yleisiin strategiadokumentteihin vai laajemmin arktista aluetta koskevaan politiikkapuheeseen.

Kokonaisuutena tutkimus osoittaa, että sosiaalisen kestävyyspolitiikkapuhe ei muodostu ainoastaan siitä, mitä tavoitteita politiikkadokumenteissa asetetaan, vaan myös siitä, ketkä tunnistetaan näiden tavoitteiden kohteiksi ja toimijoiksi. Sosiaalinen

kestävyys ei näyttäydy ainoastaan hyvinvoinnin tai kehityksen tavoitteena, vaan myös politiikan tapana määritellä, ketkä nähdään osaksi kestävää tulevaisuutta. Tarkastellussa aineistossa sosiaalinen kestävyys rakentuu yhteisöllisen hyvinvoinnin, kollektiivisen toimijuuden ja alueellisen kehityksen ympärille. Samalla osa väestöryhmistä jää politiikkapuheessa vähemmän näkyvään asemaan. Tästä näkökulmasta vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys kertoo vähemmän yksittäisestä väestöryhmästä ja enemmän siitä, miten sosiaalisen kestävyuden rajat rakentuvat arktisen hallinnan politiikkapuheessa.

6. Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, miten sosiaalinen kestävyys määrittyy arktisen hallinnan keskeisissä politiikkadokumenteissa sekä millaisen aseman tämä määrittely antaa vammaisten henkilöiden oikeuksille. Tutkimus sijoittui arktisen hallinnan, sosiaalisen kestävyys ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan tutkimuksen risteyskohtaan. Aineistona toimivat Arktisen neuvoston Fairbanksin ministerijulistus (2017), Arktisen neuvoston Reykjavikin ministerijulistus (2021) sekä Euroopan unionin arktinen politiikka (2021), joita tarkasteltiin laadullisen dokumenttianalyysin ja diskursiivisen lähestymistavan avulla.

Tutkimuksen perusteella sosiaalinen kestävyys rakentuu tarkastelluissa arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa ennen kaikkea yhteisöllisen hyvinvoinnin, resilienssin ja alueellisen kehityksen näkökulmasta. Sosiaalinen kestävyys liitetään erityisesti terveyteen, koulutukseen, yhteisöjen elinvoimaisuuteen ja kestäväan kehitykseen. Sen sijaan yksilölliset oikeudet tai erityisten väestöryhmien asema eivät muodosta keskeistä osaa sosiaalisen kestävyys diskurssia. Tarkastellun aineiston perusteella sosiaalinen kestävyys näyttäytyy enemmän kehityspoliittisena tavoitteena kuin oikeusperustaisena käsitteenä.

Toinen keskeinen havainto liittyy toimijuuden rakentumiseen. Tarkastellut politiikkadokumentit tunnistavat useita kollektiivisia toimijoita, kuten valtiot, alkuperäiskansat, paikallisyhteisöt ja muut arktisen yhteistyön kannalta keskeiset ryhmät. Erityisesti alkuperäiskansojen asema tehdään aineistossa näkyväksi sekä oikeuksien haltijoina että aktiivisina toimijoina. Tämä viittaa siihen, että politiikkadokumentit eivät ainoastaan kuvaa arktista aluetta, vaan myös määrittelevät sitä, ketkä tunnistetaan osaksi arktisen hallinnan poliittista yhteisöä.

Tutkimuksen merkittävin havainto liittyy kuitenkin siihen, että vammaiset henkilöt jäävät tarkastelluissa politiikkadokumenteissa suurelta osin näkymättömiksi. Vaikka dokumenteissa korostetaan hyvinvointia, osallisuutta ja inklusiivisuutta, vammaisten henkilöiden oikeuksiin, saavutettavuuteen tai esteettömyyteen ei juuri viitata. Tämä havainto ei viittaa tietoiseen poissulkemiseen, vaan pikemminkin siihen, ettei vammaisuutta tunnisteta osaksi arktisen hallinnan keskeisiä sosiaalisia kysymyksiä. Tulokset viittaavat siihen, että sosiaalisen kestävyys politiikkapuheessa

yhteisölliset näkökulmat saavat enemmän näkyvyyttä kuin yksilöllisiin oikeuksiin liittyvät kysymykset.

Tämän tutkimuksen perusteella sosiaalisen kestävyys käsite ei näyttäyty tarkastelluissa politiikkadokumenteissa poliittisesti neutraalina. Se, miten sosiaalinen kestävyys määritellään, vaikuttaa myös siihen, millaiset toimijat, oikeudet ja yhteiskunnalliset kysymykset nousevat osaksi politiikkakeskustelua. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna sosiaalinen kestävyys ei näyttäyty ainoastaan hyvinvointia tai kehitystä kuvaavana käsitteenä, vaan myös tapana jäsentää sitä, ketkä tunnustetaan osaksi kestävästä tulevaisuudesta koskevaa poliittista keskustelua.

Tutkimuksen keskeinen tieteellinen kontribuutio on siinä, että se yhdistää arktisen hallinnan tutkimuksen, sosiaalisen kestävyys tarkastelun ja vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulman. Aikaisemmassa tutkimuksessa näitä teemoja on tarkasteltu pääosin erillisinä tutkimuskenttinä. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että politiikkadokumenttien tarkastelussa huomio kannattaa kohdistaa myös niihin toimijoihin ja näkökulmiin, jotka jäävät eksplisiittisen politiikkapuheen ulkopuolelle. Tulosten perusteella sosiaalinen kestävyys ei näyttäyty ainoastaan hyvinvointia tai kehitystä koskevana tavoitteena, vaan myös näkyvyyden, tunnistamisen ja poliittisen merkityksellisuuden kysymyksenä. Tarkastelluissa politiikkadokumenteissa sosiaalinen kestävyys rakentuu paitsi hyvinvointia koskevien tavoitteiden myös sen kautta, ketkä tunnustetaan näiden tavoitteiden kohteiksi ja toimijoiksi. Näin tutkimus laajentaa arktisen sosiaalisen kestävyys tutkimusta tarkastelemalla sen diskursiivisia rajoja.

Tulokset viittaavat lisäksi siihen, että yksilöllisten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden näkökulmat ovat jääneet arktisen sosiaalisen kestävyys tutkimuksessa vähemmälle huomiolle kuin yhteisöihin, alueelliseen kehitykseen ja alkuperäiskansoihin liittyvät kysymykset. Samalla tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että vastaavanlaisia painotuksia voidaan havaita myös arktisen sosiaalisen kestävyys keskeisissä tutkimus- ja mittauskehyksissä, kuten *Arctic Human Development Reportissa* ja *Arctic Social Indicators* -viitekehyksessä (Larsen ym. 2010; Larsen & Fondahl 2015). Tämä vahvistaa tulkintaa siitä, että kyse voi olla laajemmasta arktisen sosiaalisen kestävyys keskusteluun liittyvästä diskursiivisesta katvealueesta.

Tutkimuksella on myös rajoituksia. Tarkastelu kohdistui kolmeen politiikkadokumenttiin eikä niiden käytännön toimeenpanoon. Näin ollen tutkimus ei kerro siitä, miten sosiaalisen kestävyysden tavoitteet tai vammaisten henkilöiden oikeudet toteutuvat käytännössä arktisella alueella. Lisäksi tutkimus keskittyi politiikkadokumenttien diskursiiviseen sisältöön, minkä vuoksi tulokset kuvaavat ennen kaikkea politiikkapuhetta eivätkä politiikan konkreettisia vaikutuksia.

Tarkastellut dokumentit ovat luonteeltaan strategisia ja yleisellä tasolla laadittuja asiakirjoja, minkä vuoksi niiden tarkoituksena ei ole käsitellä kaikkia väestöryhmiä yksityiskohtaisesti. Juuri tästä syystä niiden analyysi on kuitenkin kiinnostavaa, sillä ne osoittavat, millaisia teemoja, toimijoita ja tavoitteita arktisen hallinnan keskeisillä politiikkatasoilla pidetään näkyvästi esillä.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että sosiaalisen kestävyysden tarkastelu ei ole ainoastaan kysymys hyvinvoinnista tai alueellisesta kehityksestä, vaan myös kysymys poliittisesta näkyvyydestä. Se, millaiset toimijat ja oikeudet tunnistetaan osaksi sosiaalisen kestävyysden diskurssia, vaikuttaa samalla siihen, ketkä rakentuvat osaksi arktisen alueen tulevaisuutta koskevaa politiikkapuhetta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys kertoo vähemmän yksittäisestä väestöryhmästä ja enemmän siitä, miten sosiaalisen kestävyysden rajat rakentuvat tarkastelluissa arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa.

Saavutettavuuteen liittyvien kysymysten vähäinen näkyvyys on tästä yksi esimerkki. Vaikka yhteisöjen hyvinvointi, osallisuus ja resilienssi esitetään aineistossa keskeisinä tavoitteina, saavutettavuutta ei juuri käsitellä osana niiden toteutumista. Tämä on merkittävää erityisesti arktisessa kontekstissa, jossa pitkät välimatkat, palvelujen keskittyminen ja alueelliset erityisolosuhteet voivat vaikuttaa siihen, kuinka yhdenvertaisesti erilaiset väestöryhmät kykenevät osallistumaan yhteiskuntaan ja käyttämään palveluja.

Jatkotutkimuksen näkökulmasta olisi hyödyllistä tarkastella laajempaa aineistoa, kuten kansallisia arktisia strategioita, alueellisia kehittämisohjelmia tai sosiaalipoliittisia ohjelmia. Lisäksi olisi tärkeää tutkia, miten saavutettavuus, esteettömyys ja vammaisten henkilöiden osallisuus näkyvät käytännön politiikkatoimissa arktisella alueella. Tällainen tutkimus voisi syventää ymmärrystä siitä, missä määrin tässä tutkimuksessa tunnistetut diskursiiviset katvealueet näkyvät myös politiikan toimeenpanossa.

Kokonaisuutena tarkasteltuna tutkimus osoittaa, että sosiaalinen kestävyys on vakiintunut osaksi arktisen hallinnan politiikkapuhetta, mutta sen sisältö rakentuu tarkastelluissa politiikkadokumenteissa ensisijaisesti yhteisöllisen hyvinvoinnin, kollektiivisen toimijuuden ja alueellisen kehityksen näkökulmista. Vammaisten henkilöiden oikeudet eivät muodosta näkyvää osaa tästä diskurssista, mikä nostaa esiin kysymyksen siitä, kuinka kattavasti sosiaalisen kestävyiden politiikkapuhe tunnistaa arktisen alueen väestön moninaisuuden. Tämän tutkimuksen perusteella sosiaalinen kestävyys ei näyttäydy ainoastaan hyvinvoinnin tavoitteena, vaan myös tapana määritellä, ketkä tunnistetaan osaksi kestävää tulevaisuutta koskevaa politiikkapuhetta. Tästä näkökulmasta vammaisten henkilöiden vähäinen näkyvyys kertoo vähemmän yksittäisestä väestöryhmästä ja enemmän siitä, miten sosiaalisen kestävyiden rajat rakentuvat tarkastelluissa arktisen hallinnan politiikkadokumenteissa. Samalla tutkimus osoittaa, että sosiaalisen kestävyiden sisältö ei ole itsestään selvä, vaan rakentuu politiikkadokumenteissa tehtyjen valintojen kautta siitä, ketkä tehdään näkyviksi ja ketkä jäävät näkymättömiksi.

Lähteet

Aineisto

Arctic Council 2017. Fairbanks Declaration 2017. Fairbanks: Arctic Council Ministerial Meeting.

Arctic Council 2021. Reykjavik Declaration 2021. Reykjavik: Arctic Council Ministerial Meeting.

European Commission 2021. A Stronger EU Engagement for a Peaceful, Sustainable and Prosperous Arctic. Brussels: European Commission.

Kirjallisuus

Bacchi, Carol 2009. Analysing Policy: What's the Problem Represented to Be? Frenchs Forest: Pearson.

Berger, R. 2015. "Now I See It, Now I Don't: Researcher's Position and Reflexivity in Qualitative Research." *Qualitative Research* 15(2): 219–234.

<https://doi.org/10.1177/1468794112468475>

Bowen, Glenn A. 2009. "Document Analysis as a Qualitative Research Method." *Qualitative Research Journal* 9(2): 27–40.

Begum, Shahnaj (2019) *Ageing and Gender in the Nordic Arctic*. Acta Universitatis Lapponiensis 378. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Dodds, Klaus & Nuttall, Mark 2016. The Scramble for the Poles: The Geopolitics of the Arctic and Antarctic. Cambridge: Polity Press.

Exner-Pirot, Heather & Murray, Robert W. 2017. The Arctic Council: Governance within the Far North. London: Rowman & Littlefield.

Fairclough, Norman 2010. Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. 2. painos. London: Routledge.

Finlay, L. 2002. "Negotiating the Swamp: The Opportunity and Challenge of Reflexivity in Research Practice." *Qualitative Research* 2(2): 209–230.

<https://doi.org/10.1177/146879410200200205>

Holler, Ranan 2024. "Understanding Disability Policy Development: Integrating Social Policy Research with the Disability Studies Perspective." *Social Policy and Society*.

- Jodoin, Sébastien, Lofts, Kelly, Brown, Ceilidh, Chakraborty, Saptarshi & Duyck, Sébastien 2020. "A Disability Rights Approach to Climate Governance." *Ecology Law Quarterly* 47(1): 73–121.
- Koivurova, Timo, Hoel, Alf Håkon, Humpert, Malte, Kirchner, Stefan, Raspotnik, Andreas, Śmieszek, Małgorzata & Stępień, Adam 2021. *Overview of EU Actions in the Arctic and Their Impact*. European Union.
- Koivurova, Timo & Shibata, Akiho 2023. "After Russia's Invasion of Ukraine in 2022: Can We Still Cooperate with Russia in the Arctic?" *Polar Record* 59: e12, 1–9. <https://doi.org/10.1017/S0032247423000049>.
- Larsen, Joan Nymand & Fondahl, Gail (toim.) 2015. *Arctic Human Development Report: Regional Processes and Global Linkages*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Larsen, Joan Nymand, Schweitzer, Peter & Fondahl, Gail (toim.) 2010. *Arctic Social Indicators: A Follow-up to the Arctic Human Development Report*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Murphy, Kevin 2012. "The Social Pillar of Sustainable Development: A Literature Review and Framework for Policy Analysis." *Sustainability: Science, Practice and Policy* 8(1): 15–29.
- Oliver, Michael 1990. *The Politics of Disablement*. London: Macmillan.
- Paukstat, Birgit & Bliksvær, Trond & Fabritius, Merete Kvamme & Elixhauser, Sophie & Ferrara, Annapia & Weber, Ryan & William, Laura (2024) "Indigenous People with Disabilities in the Arctic." *The Polar Journal*. Published online 29.8.2024. DOI: 10.1080/2154896X.2024.2391216.
- Petrov, Andrey N., BurnSilver, Shauna, Chapin III, F. Stuart ym. 2017. "Arctic Sustainability Research: Past, Present and Future." *Arctic Science* 3(3): 838–859.
- Shakespeare, Tom 2014. *Disability Rights and Wrongs Revisited*. 2. painos. London: Routledge.
- Vallance, Suzanne, Perkins, Harvey C. & Dixon, Jennifer E. 2011. "What Is Social Sustainability? A Clarification of Concepts." *Geoforum* 42(3): 342–348.
- Young, Oran R. 2016. *Governing Arctic Change: Global Perspectives*. London: Routledge.
- Yhdistyneet kansakunnat 2006. *Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus*. New York: Yhdistyneet kansakunnat.

Verkkolähteet

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2025. Sosiaalinen kestävyys. Saatavilla:

<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/kestavan-hyvinvoinnin-edistaminen/sosiaalinen-kestavyys>. Viitattu 24.3.2026.

World Health Organization (WHO) 2023. *Disability*. Saatavilla:

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>. Viitattu 5.3.2026.

United Nations 2013. *Factsheet on Persons with Disabilities*. Saatavilla:

<https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/factsheet-on-persons-with-disabilities.html>. Viitattu 1.6.2026.